

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра психології та соціальної роботи

Кваліфікаційна (магістерська) робота на тему:

**МОВНА ВІЙНА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ І
СПОСОБИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ/LANGUAGE WAR AS A SOCIO-POLITICAL
PROBLEM OF UKRAINE AND WAYS TO SOLVE IT**

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітня програма «Соціальна робота та соціальна політика»

Освітній рівень вищої освіти – магістр

Виконав:

студент групи СРСПм-21

Архипович Руслан Олександрович

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, професор

Фурман Анатолій Васильович

Тернопіль 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
МОВНОЇ ВІЙНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ.....	7
1.1. Теоретичні підходи до висвітлення поняття, сутності та проявів мовної війни у науковій літературі	7
1.2. Основні чинники та умови розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави.....	19
Висновок до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ	
ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ МОВНОЇ ВІЙНИ	
ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ	31
2.1. Діагностика готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України	31
2.2. Проблемні аспекти готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України.....	41
Висновок до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ	
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ МОВНОЇ ВІЙНИ ЯК	
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ.....	50
3.1. Програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України та її експериментальне апробування	50
3.2. Рекомендації фахівцям соціальної сфери щодо підвищення власної готовності до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України	57
Висновок до розділу 3.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах трансформації українського суспільства, що перебуває під впливом складних політичних, культурних і безпекових викликів, особливого значення набуває проблема консолідації нації навколо спільних цінностей, символів і засобів комунікації, серед яких провідне місце посідає мова як фундаментальний чинник соціальної інтеграції та державотворення. Мова при цьому виступає не тільки інструментом передавання інформації, а й важливим маркером ідентичності, засобом формування колективної пам'яті, культурної спадщини та соціальної солідарності, що визначає її стратегічне значення в умовах суспільних змін. Водночас Україна стикається з явищем мовної поляризації, яке набуває ознак соціально-політичного конфлікту і може розглядатися як своєрідна форма «мовної війни», котра проявляється в значущих суперечностях між різними мовними практиками, ідеологіями та політиками.

Зазначимо, що значущість дослідження мовної війни як соціально-політичної проблеми України зумовлена необхідністю глибокого розуміння її причин, механізмів та наслідків, а також пошуку ефективних шляхів її розв'язання в контексті забезпечення соціальної стабільності та національної безпеки. Особливої ваги ця проблема набуває у сфері соціальної роботи та соціальної політики, оскільки саме фахівці соціальної сфери виступають посередниками між державою і громадянами, сприяючи гармонізації суспільних відносин, зниженню рівня соціальної напруги та формуванню толерантного середовища. У цьому контексті мовна війна постає не тільки як політичний або культурний конфлікт, а як комплексна соціальна проблема, що впливає на міжособистісну взаємодію, соціальну згуртованість і якість соціальних послуг.

З огляду на зазначене, проблема мовної війни потребує комплексного міждисциплінарного аналізу, що поєднує соціологічні, політичні, психологічні та педагогічні підходи, що дає змогу розглядати її як складне соціальне явище, яке має багаторівневу структуру і різноманітні прояви. Теоретичне осмислення

сутності мовної війни, її детермінант і форм прояву є необхідною передумовою для розробки практичних заходів щодо її подолання. У цьому контексті значення набуває визначення основних чинників і умов, що сприяють розв'язанню мовної війни, серед яких важливе місце посідають освітні, інформаційні, культурні та соціально-політичні механізми. Практичний аспект дослідження пов'язаний із діагностикою рівня готовності фахівців соціальної сфери до роботи з мовними конфліктами, виявленням проблемних зон у їхній професійній підготовці та визначенням шляхів удосконалення їхньої компетентності.

Сучасні наукові дослідження (Б. Ажнюк, С. Андрусів, З. Антонюк, М. Білоус, В. Василенко, В. Васютинський, А. Загнітко, Є. Карпіловська, В. Король, І. Кресіна, В. Кулик, Н. Малюга, Т. Марусик, Г. Мацюк, О. Медведєв, Г. Півторак, В. Пономаренко, В. Русанівський, О. Ткаченко, І. Фаріон, А. В. Фурман та ін.) демонструють, що мовна політика держави, мовні практики населення та ставлення до мовного питання є взаємопов'язаними чинниками, які визначають рівень соціальної інтеграції та громадянської ідентичності. Стверджується, що в контексті тривалого військово-політичного протистояння та інформаційного впливу мовне питання виходить за межі суто лінгвістичної проблематики і набуває характеру інструменту соціального впливу, маніпуляції та навіть дестабілізації суспільства. Разом з тим недостатня увага до підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з мовно чутливими питаннями може призводити до загострення конфліктів, нерозуміння та соціальної ізоляції окремих груп населення, що актуалізує потребу в дослідженні готовності соціальних працівників до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми, а також у розробці ефективних методів підвищення цієї готовності.

Таким чином, дослідження мовної війни як соціально-політичної проблеми України та способів її розв'язання є актуальним і соціально значущим, оскільки спрямоване на зміцнення соціальної єдності, підвищення ефективності соціальної роботи та забезпечення сталого розвитку суспільства. Вказане спричинило вибір теми кваліфікаційної роботи – **«Мовна війна як соціально-політична проблема України і способи її розв'язання»**.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування сутності мовної війни як соціально-політичної проблеми України та розробка і апробація методів підвищення готовності фахівців соціальної сфери до її розв’язання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення поняття, сутності та проявів мовної війни у науковій літературі.

2. Визначити основні чинники та умови розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави.

3. Діагностувати рівень готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни, виявити проблемні аспекти їх готовності до роботи з мовними конфліктами.

4. Розробити програму підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни в Україні та здійснити її експериментальне апробування, а також сформулювати практичні рекомендації.

Об’єкт дослідження – мовна війна як соціально-політична проблема.

Предмет дослідження – готовність фахівців соціальної сфери до розв’язання основних груп проблем мовної війни в Україні.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукових джерел з проблеми мовної війни; порівняльний аналіз підходів до розуміння мовної війни та її суспільно-політичних наслідків; моделювання теоретичних положень проблеми розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України;

- емпіричні: опитування (анкетування), спостереження, педагогічний експеримент для визначення рівня готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України;

- математико-статистичні: кількісний та якісний аналіз отриманих даних, використання методів статистичної обробки результатів (відсотковий аналіз, порівняння середніх значень, графічна інтерпретація даних).

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про мовну війну як складне соціально-політичне явище, уточненні її

змісту, структури та функцій у сучасному українському суспільстві, а також у систематизації наукових підходів до її вивчення. У дослідженні обґрунтовано взаємозв'язок мовної політики, соціальної взаємодії та професійної діяльності фахівців соціальної сфери, що дає змогу розширити теоретичне підґрунтя організації соціальної роботи в умовах суспільних конфліктів. Крім того, визначено ключові чинники та умови ефективного розв'язання мовної війни в Україні, що може слугувати основою для подальших науково-практичних досліджень у галузі соціальної політики та соціальної роботи.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у професійній підготовці фахівців соціальної сфери, зокрема при розробці навчальних програм, тренінгів і методичних рекомендацій, спрямованих на формування компетентностей у сфері розв'язання соціально-політичних конфліктів. Запропонована програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни в Україні може бути впроваджена у діяльність соціальних служб, освітніх установ та громадських організацій, що сприятиме підвищенню ефективності соціальної роботи в умовах суспільних викликів. Результати дослідження також можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування при формуванні та реалізації мовної політики, спрямованої на зміцнення соціальної єдності, запобігання конфліктам і розвиток толерантного суспільства.

Структура та обсяг дослідження. Зміст кваліфікаційної роботи знайшов відображення в її структурі, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, висновків до розділів, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи налічує 76 сторінок, основний текст відображено на 66 сторінках. Список використаних джерел складає 71 позицію. Кількість додатків – 1.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ВІЙНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

1.1. Теоретичні підходи до висвітлення поняття, сутності та проявів мовної війни у науковій літературі

У сучасному дискурсі спостерігається зростання інтересу до осмислення мовної війни як складного соціально-політичного феномена. Враховуючи його багатовимірність, виникає потреба у систематизації існуючих наукових підходів, що дають змогу розкрити його змістове наповнення. Особливого значення набуває уточнення понятійного апарату, адже від чіткості дефініцій залежить адекватність інтерпретації мовної війни як форми соціального конфлікту. Крім того, необхідність аналізу теоретичних підходів зумовлена потребою виявлення закономірностей і механізмів функціонування мовних протистоянь, що створює підґрунтя для подальшого розроблення ефективних стратегій їх подолання.

Як зазначає Б. Ажнюк, в сучасному науковому дискурсі проблема мовної війни набуває дедалі більшої актуальності, що зумовлено як глобалізаційними процесами, так і загостренням соціально-політичних конфліктів, у яких мова виступає не тільки засобом комунікації, а й важливим інструментом символічної боротьби, ідентифікації та соціального впливу. У цьому контексті мовна війна розглядається як складне міждисциплінарне явище, що перебуває на перетині соціології, політології, соціолінгвістики, психології та культурології, що зумовлює необхідність її комплексного теоретичного осмислення [1].

Поняття «мовна війна» не має єдиного усталеного визначення у науковій літературі, що пояснюється багатовимірністю цього феномена та різними дослідницькими підходами до його інтерпретації. У широкому розумінні мовну війну можна трактувати як форму соціально-політичного конфлікту, в якому

мова використовується як засіб протистояння між різними соціальними групами, політичними силами або державами [47]. У такому контексті мова виступає не тільки об'єктом суперечностей, але й інструментом їх розгортання, що дає змогу розглядати мовну війну як специфічний різновид символічного насильства.

У межах соціолінгвістичного підходу мовна війна інтерпретується як конфлікт між різними мовними системами або варіантами мовної поведінки, що виникає в умовах багатомовності або мовної конкуренції. Дослідники наголошують, що такі конфлікти можуть проявлятися у боротьбі за статус мови, сферу її функціонування, престиж та соціальне визнання. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує проблема мовної ієрархії, коли одна мова домінує над іншою, що може спричиняти соціальну нерівність і напруження [33].

Політологічний підхід до аналізу мовної війни акцентує увагу на використанні мовного питання як інструменту політичної боротьби, мобілізації електорату та формування ідеологічних наративів. У цьому контексті мова стає важливим елементом державної політики, що використовується для консолідації або розколу суспільства. С. Плохій підкреслює, що мовні конфлікти часто штучно актуалізуються політичними акторами з метою досягнення власних інтересів, що надає мовній війні рис керованого соціального процесу [39].

Соціально-психологічний підхід розглядає мовну війну через призму міжгрупових відносин, ідентичності та соціальних уявлень. У цьому контексті мова виступає важливим маркером «свого» і «чужого», що сприяє формуванню групової ідентичності та водночас може стати джерелом конфліктів. Особливу роль відіграють стереотипи, упередження та емоційні установки, які визначають ставлення до мовних груп і впливають на характер соціальної взаємодії [12].

Культурологічний підхід до вивчення мовної війни акцентує увагу на символічному значенні мови як носія культури, традицій і цінностей. У цьому контексті мовна війна розглядається як боротьба за культурну домінацію,

збереження або трансформацію культурної ідентичності. Втрата мови або її витіснення може сприйматися як загроза існуванню культури, що посилює конфліктний потенціал мовного питання [8].

В сучасних умовах особливого значення набуває інформаційний аспект мовної війни, який пов'язаний із використанням мови в медійному просторі, пропаганді та інформаційно-психологічних операціях. Мова стає інструментом формування громадської думки, впливу на свідомість населення та конструювання соціальної реальності, що дає змогу говорити про мовну війну як складову ширшого явища – інформаційної війни, що має системний характер і впливає на всі сфери суспільного життя [27].

Аналіз наукових джерел свідчить, що мовна війна може мати різні рівні прояву – від міжособистісних конфліктів до глобальних геополітичних протистоянь. На мікрорівні вона проявляється у повсякденній комунікації, де мовний вибір може викликати напруження або конфлікти між людьми. На мезорівні мовна війна проявляється у діяльності соціальних інституцій, таких як освіта, медіа, культура, де визначається мовна політика і норми мовної поведінки. На макрорівні мовна війна пов'язана з державними інтересами, національною безпекою та міжнародними відносинами [31].

Особливості мовної війни в Україні значною мірою зумовлені історичними, політичними та соціокультурними чинниками, що сформували специфічну мовну ситуацію, яка характеризується тривалим співіснуванням української та російської мов. У цьому контексті мовна війна набуває особливого значення, оскільки пов'язана з процесами національної ідентифікації, державотворення та протидії зовнішньому впливу. К. Лактіоновасвідчує, що в умовах війни мова стає важливим фактором національної консолідації та символом спротиву, що підсилює її соціально-політичне значення [16].

Розглядаючи мовну війну як складний соціально-політичний феномен, Т. Марусикакцентує увагу на еволюції наукових підходів до її осмислення, оскільки саме через історію концептуалізації цього явища можна простежити трансформацію його змісту та функціонального навантаження у суспільстві. У

класичних соціолінгвістичних дослідженнях мовні конфлікти трактувалися переважно як результат конкуренції мов у багатомовному середовищі, де ключову роль відігравали такі фактори, як чисельність носіїв, престиж мови, її функціональні можливості та підтримка з боку держави. Водночас із розвитком критичної соціальної теорії та постструктуралістських підходів мовна проблематика почала розглядатися не тільки як питання комунікації, а як інструмент влади, контролю та соціальної стратифікації, що значно розширило розуміння мовної війни як форми символічного протистояння, у якому відображаються глибинні соціальні нерівності та політичні інтереси [23].

У цьому контексті особливого значення набуває концепція символічної влади, згідно з якою мова виступає не тільки засобом передавання інформації, але й механізмом легітимації певних соціальних порядків і домінування одних груп над іншими. Відповідно, мовна війна може розглядатися як боротьба за право визначати норми, стандарти та правила комунікації, що, у свою чергу, пов'язано з розподілом соціального капіталу та доступом до ресурсів. Вказане дає змогу інтерпретувати мовні конфлікти не як випадкові чи локальні явища, а як системні процеси, що відображають структурні суперечності суспільства, охоплюючи питання нерівності, дискримінації та соціальної мобільності.

Значний внесок в осмислення мовної війни зробили дослідження, присвячені проблемі мовної політики, яка розглядається як цілеспрямована діяльність держави або інших соціальних інститутів щодо регулювання мовних відносин. У цьому контексті мовна війна постає як наслідок невідповідності між мовною політикою та реальними мовними практиками населення, що може призводити до конфліктів, напруження та соціальної поляризації. Особливо це проявляється у випадках, коли мовна політика сприймається як інструмент нав'язування певної ідентичності або як засіб обмеження прав окремих соціальних груп, що підсилює конфліктогенний потенціал мовного питання [32].

Важливим напрямом дослідження мовної війни є аналіз її зв'язку з процесами формування національної ідентичності, оскільки мова традиційно

виступає одним із ключових елементів національного самовизначення. У цьому аспекті мовна війна розглядається як боротьба за символічні межі нації, де мовний вибір стає маркером приналежності до певної соціальної спільноти. Особливо актуальним це є для постколоніальних суспільств, де мовне питання тісно пов'язане з історичними травмами, процесами деколонізації та пошуком власної культурної ідентичності. У таких умовах мова набуває символічної функції, що підсилює її роль у соціально-політичних конфліктах [34].

Не менш важливим є розгляд мовної війни крізь призму комунікативних практик, які визначають повсякденну взаємодію людей у різних соціальних контекстах. У цьому підході мовна війна проявляється у вигляді мікро-конфліктів, що виникають у процесі міжособистісного спілкування, коли мовний вибір стає предметом оцінки, критики або навіть осуду. Такі ситуації можуть мати значний вплив на формування соціальних установок, посилювати відчуття відчуження або сприяти інтеграції, залежно від характеру комунікативної взаємодії. Важливо підкреслити, що саме на рівні повсякденної комунікації мовна війна набуває найбільш відчутних форм, оскільки безпосередньо впливає на соціальні відносини та якість взаємодії між людьми [44].

Окрему увагу Б. Ажнюк приділяє інформаційно-комунікаційному виміру мовної війни, який пов'язаний із розвитком цифрових технологій та медіа-простору. У цьому контексті мова є інструментом формування інформаційних потоків, створення наративів та впливу на масову свідомість. Мовна війна в інформаційному просторі може проявлятися через маніпуляцію змістом повідомлень, використання певних мовних кодів, символів та риторичних стратегій, що спрямовані на формування певних установок і переконань у суспільстві. Вказане дає змогу розглядати мовну війну як складову ширших інформаційних процесів, що визначають сучасну соціальну реальність [33; 6а].

З огляду на зазначене, Ю. Линникс тверджує, що мовна війна є багатовимірним явищем, яке не може бути пояснене в межах одного наукового підходу, що зумовлює необхідність інтеграції різних теоретичних перспектив для її комплексного аналізу [17]. Вказане дає змогу не тільки глибше зрозуміти

природу мовних конфліктів, але й визначити ефективні шляхи їх подолання, що є особливо актуальним у сучасних умовах соціально-політичної нестабільності.

Осмислення мовної війни передбачає звернення до її структурних ознак, що дає змогу розкрити внутрішню організацію цього явища та виявити основні елементи, які забезпечують його функціонування у соціальному просторі. У сучасних наукових дослідженнях мовна війна розглядається як система взаємопов'язаних компонентів, серед яких важливими є суб'єкти мовного протистояння, об'єкти конфлікту, комунікативні стратегії, ідеологічні наративи та соціальні наслідки [21; 64a]. Такий структурний підхід дає змогу розглядати мовну війну не як хаотичний процес, а як впорядковану систему взаємодій, у якій кожен елемент виконує певну функцію та впливає на загальну динаміку конфлікту.

Суб'єктами мовної війни можуть виступати як окремі індивіди, так і соціальні групи, політичні інститути, держави або навіть транснаціональні актори, що свідчить про багаторівневий характер цього явища. Водночас об'єктом конфлікту є не тільки сама мова як система знаків, а й пов'язані з нею символічні ресурси, такі як статус, престиж, культурна значущість та доступ до соціальних можливостей. У цьому контексті мовна війна виступає як боротьба за символічний капітал, який визначає позицію суб'єктів у соціальній ієрархії [28]. Особливого значення набуває також роль комунікативних стратегій, які використовуються учасниками конфлікту для досягнення своїх цілей, охоплюючи як відкриті форми протистояння, так і приховані механізми впливу.

Ідеологічний вимір мовної війни пов'язаний із поширенням наративів, що легітимізують ті чи інші мовні практики та визначають їх оцінку. У цьому контексті мова стає носієм ідеологічних значень, які можуть використовуватися для конструювання образів «свого» та «чужого», формування колективної пам'яті та виправдання політичних рішень. Важливо зазначити, що такі наративи часто мають емоційно забарвлений характер і апелюють до цінностей, історичних подій та культурних символів, що підсилює їх вплив на масову свідомість. Саме через ідеологічні механізми мовна війна набуває здатності впливати не тільки на мовну поведінку, але й на ширші соціальні процеси [2].

Важливим С. Єрмоленко називає аналіз функцій мовної війни, які дають змогу зрозуміти її роль у суспільстві. З одного боку, мовна війна може виконувати деструктивну функцію, сприяючи соціальній поляризації, посиленню конфліктів та зниженню рівня соціальної довіри. З іншого боку, мовна війна може мати й конструктивний потенціал, зокрема сприяти мобілізації суспільства, а також формуванню національної ідентичності та зміцненню соціальної згуртованості. Така подвійність функцій мовної війни свідчить про її амбівалентний характер і потребує зваженого підходу до її оцінки [9].

У контексті сучасних соціально-політичних процесів особливого значення набуває аналіз проявів мовної війни, які можуть бути як явними, так і латентними. Явні прояви включають відкриті конфлікти щодо мовної політики, законодавчі ініціативи, публічні дискусії та протестні дії, пов'язані з мовним питанням. Латентні прояви мовної війни, у свою чергу, можуть виявлятися у формі прихованих упереджень, дискримінаційних практик або неформальних норм мовної поведінки, які не завжди усвідомлюються учасниками соціальної взаємодії, але суттєво впливають на характер соціальних відносин.

Увагу Т. Кузнєцова приділяє динаміці мовної війни, яка визначається взаємодією різних соціальних, політичних та культурних факторів. Зокрема, війна, міграційні процеси, зміни у медіапросторі та трансформації соціальних цінностей можуть істотно впливати на мовну ситуацію, посилюючи або послаблюючи конфліктний потенціал мовного питання. У випадку України ці процеси набули особливої інтенсивності після 2022 року, коли мова стала одним із ключових елементів національної самоідентифікації та символом спротиву, що сприяло зміцненню позицій української мови в різних сферах життя [12].

Аналіз мовної війни як соціально-політичного явища, пише Л. Масенко, передбачає також розгляд її детермінант, тобто сукупності причин і умов, які зумовлюють виникнення і загострення мовних конфліктів у суспільстві. Такі детермінанти розглядаються як багаторівнева система факторів, що охоплює

історичні, політичні, соціально-економічні, культурні та психологічні складові, які перебувають у постійній взаємодії та зумовлюють одна одну.

Так, історичний вимір мовної війни пов'язаний із тривалими процесами формування мовної ситуації, що часто супроводжувалися політикою асиміляції, колоніального впливу або мовного домінування, наслідки яких зберігаються у колективній пам'яті та впливають на сучасні соціальні відносини. У цьому контексті мовна війна може розглядатися як своєрідна реакція суспільства на історичні травми та спроба відновлення культурної ідентичності.

Політичні детермінанти мовної війни пов'язані з використанням мовного питання як інструменту політичної мобілізації та боротьби за владу, що особливо характерно для перехідних суспільств, де відбувається переосмислення національної ідентичності та державної політики. У таких умовах мовна проблематика часто стає об'єктом політичних маніпуляцій, що сприяє її радикалізації та перетворенню на фактор соціального розколу. Водночас державна мовна політика може виступати як засобом врегулювання мовних відносин, так і джерелом конфліктів, залежно від її змісту, способів реалізації та сприйняття суспільством. Особливого значення набуває баланс між підтримкою державної мови та забезпеченням прав мовних меншин, що є важливим чинником соціальної стабільності.

Соціально-економічні чинники мовної війни пов'язані з нерівномірним доступом різних мовних груп до ресурсів, освіти, ринку праці та соціальних можливостей, що може призводити до формування мовної стратифікації та посилення соціальної нерівності. У цьому контексті мова виступає не тільки культурним, а й економічним ресурсом, який визначає можливості соціальної мобільності та інтеграції у суспільство. Нерівність у доступі до такого ресурсу може спричиняти конфлікти та посилювати напруження між різними групами, що підвищує конфліктогенний потенціал мовного питання.

Культурні детермінанти мовної війни пов'язані з роллю мови як носія культурних цінностей, традицій і символів, що формують колективну ідентичність. У цьому контексті мовна війна може розглядатися як боротьба за збереження або трансформацію культурного простору, де мова виступає

важливим елементом культурної спадщини. Втрата мови або її витіснення може сприйматися як загроза культурній самобутності, що підсилює емоційний аспект мовних конфліктів і робить їх особливо чутливими для суспільства.

Психологічні чинники мовної війни пов'язані з особливостями сприйняття мови, формуванням мовних установок, стереотипів та упереджень, які визначають поведінку людей у процесі комунікації. У цьому контексті важливу роль відіграє феномен соціальної ідентифікації, коли мова стає маркером приналежності особистості до певної групи, що може сприяти як інтеграції, так і відчуженню. Психоемоційна насиченість мовного питання, пов'язана з почуттям гордості, образи або страху, значною мірою визначає інтенсивність мовних конфліктів та їх вплив на соціальні відносини [26].

Окремої уваги заслуговує роль глобалізаційних процесів у формуванні мовної війни, оскільки сучасний світ характеризується інтенсивними процесами культурної та інформаційної взаємодії, що впливають на мовну ситуацію в різних країнах. З одного боку, глобалізація сприяє поширенню мов міжнародного спілкування, що може призводити до витіснення національних мов. З іншого боку, вона стимулює процеси локалізації та збереження культурної ідентичності, що може посилювати інтерес до національної мови та сприяти її розвитку. Таким чином, глобалізація виступає амбівалентним фактором, який одночасно може як посилювати, так і послаблювати мовні конфлікти [29].

У контексті українських реалій детермінанти мовної війни набувають особливої специфіки, оскільки поєднують у собі як внутрішні, так і зовнішні чинники, зокрема вплив російської агресії, яка значною мірою трансформувала мовну ситуацію в країні. Сучасні дослідження свідчать про те, що в умовах війни мова набуває особливого символічного значення, виступаючи не тільки засобом комунікації, а й важливим чинником національної консолідації та відмежування від агресора. Це зумовлює посилення ролі української мови у різних сферах суспільного життя та сприяє формуванню нових мовних практик, що відображають глибинні соціальні трансформації [34].

Теоретичне осмислення мовної війни потребує звернення до аналізу її функціонально-рольових характеристик у системі суспільних відносин, що дає змогу розкрити не тільки причини та механізми її виникнення, а й її вплив на розвиток соціуму. У цьому контексті мовна війна розглядається як специфічний соціальний процес, який виконує низку функцій, що можуть мати деструктивний чи конструктивний характер. Деструктивна функція мовної війни проявляється у поглибленні соціальних протиріч, формуванні атмосфери напруженості, посиленні поляризації суспільства за мовною ознакою, що може призводити до соціальної дезінтеграції та ускладнення міжгрупової взаємодії. У таких умовах мовне питання перетворюється на фактор конфлікту, який здатен впливати на ефективність соціальної політики та якість суспільного діалогу [14].

Водночас мовна війна може виконувати і конструктивну функцію, що полягає у мобілізації суспільства, активізації процесів національного самовизначення та зміцненні колективної ідентичності [26]. В умовах війни мова часто виступає символом єдності та опору, що сприяє консолідації суспільства та формуванню спільних ціннісних орієнтацій. Саме у таких умовах посилюється роль мови як маркера «свого» і «чужого», що, з одного боку, може загострювати конфлікти, але з іншого – сприяє чіткішому усвідомленню національної приналежності, зміцненню соціальної згуртованості.

Особливого значення набуває аналіз мовної війни як процесу соціальної трансформації, що відображає глибинні зміни у структурі суспільства, його ціннісних орієнтаціях та комунікативних практиках. У цьому контексті мовна війна виступає не тільки як наслідок соціальних змін, але й як чинник, що їх прискорює, сприяючи переосмисленню ролі мови у суспільстві та формуванню нових моделей мовної поведінки. Зокрема, в умовах соціально-політичних криз відбувається активізація процесів мовної самоідентифікації, що проявляється у зміні мовних практик, зростанні престижу державної мови та посиленні інтересу до її вивчення і використання у різних сферах життя [31].

Важливим аспектом аналізу мовної війни є також її інституційний вимір, який пов'язаний із діяльністю державних і недержавних інститутів, що

впливають на мовну ситуацію. До таких інститутів належать система освіти, засоби масової інформації, культурні установи, громадські організації, які формують мовні норми, стандарти та практики [40]. У цьому контексті мовна війна може проявлятися у вигляді боротьби за контроль над цими інституціями, що визначають напрям розвитку мовної політики та характер мовної взаємодії у суспільстві. Важливу роль відіграють також громадські ініціативи, які сприяють популяризації мови, підвищенню її престижу та формуванню позитивного ставлення до неї, що особливо актуально в умовах суспільних трансформацій.

Окрему увагу слід приділити феномену мовної поведінки як одному з ключових проявів мовної війни, оскільки через мовну поведінку реалізуються соціальні установки, цінності та ідентичності. Мовний вибір у повсякденному житті може бути як свідомим, так і несвідомим, але в умовах мовного конфлікту він набуває особливого значення, перетворюючись на форму соціальної позиції або навіть політичного жесту. У цьому контексті мовна війна проявляється у зміні мовних практик, зокрема переході на іншу мову спілкування, що може бути зумовлено як внутрішніми мотиваціями, так і зовнішнім соціальним тиском.

У сучасних умовах значного розвитку набуває також дослідження мовної війни у цифровому середовищі, де вона проявляється у вигляді дискурсивних практик, інформаційних кампаній та символічних протистоянь у соціальних мережах. Інтернет-простір створює нові можливості для поширення мовних ідеологій, формування громадської думки та мобілізації соціальних груп, що значно підсилює вплив мовної війни на суспільство [53]. Водночас цифрове середовище сприяє і поширенню нових форм комунікації, які можуть як загострювати конфлікти, так і створювати умови для діалогу та взаєморозуміння.

Завершуючи аналіз мовної війни, доцільно звернутися до узагальнення існуючих наукових підходів і формування інтегративного бачення цього феномена, яке дає змогу поєднати різні концептуальні перспективи в єдину систему знань. У сучасній науковій літературі простежується тенденція до

синтезу соціолінгвістичних, політичних, соціально-психологічних, культурологічних підходів, що дає змогу розглядати мовну війну як комплексне соціальне явище, яке охоплює як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти соціальної реальності. У цьому контексті мовна війна постає не тільки як конфлікт щодо використання мов, а як складний процес взаємодії різних соціальних сил, інтересів і цінностей, що відображає глибинні суперечності суспільства.

Інтегративний підхід дає змогу визначити мовну війну як динамічний соціальний процес, у межах якого мова виступає водночас і ресурсом, і символом, і інструментом соціально-політичної боротьби. Вона охоплює боротьбу за статус мови, її функціональні сфери, символічне значення та вплив на формування ідентичності, що зумовлює її багатовимірність і складність. У цьому сенсі мовна війна є не тільки наслідком соціальних протиріч, але й механізмом їх відтворення та трансформації, що робить її важливим об'єктом наукового дослідження в умовах сучасних суспільних змін [41].

Особливого значення набуває також розгляд мовної війни як процесу, що має певні етапи розвитку, охоплюючи латентну фазу, фазу актуалізації та фазу відкритого конфлікту. На латентному етапі мовні протиріччя можуть існувати у прихованій формі, не проявляючись у відкритих конфліктах, але накопичуючи потенціал напруженості. На етапі актуалізації мовне питання виходить у публічний простір, стає предметом дискусій і політичних дебатів, що свідчить про зростання його значущості. Фаза відкритого конфлікту характеризується загостренням протистояння, активізацією різних форм боротьби та посиленням соціальної поляризації. Така етапність дає змогу більш точно аналізувати динаміку мовної війни та прогнозувати її розвиток [61].

У сучасних умовах важливим є також розуміння мовної війни як частини ширших процесів гібридної та інформаційної війни, де мова використовується як інструмент впливу на свідомість населення, формування ідентичностей та легітимації певних політичних рішень. У цьому контексті мовна війна виходить за межі традиційного розуміння конфлікту і набуває рис системного явища, що охоплює різні сфери суспільного життя, охоплюючи освіту, медіа, культуру та

політику. Це підкреслює необхідність її розгляду не тільки як окремого феномена, але й як складової більш широких соціально-політичних процесів.

Аналіз наукової літератури дає змогу також виокремити основні прояви мовної війни, які можуть включати «боротьбу за мовний статус, зміну мовних практик, трансформацію мовної ідентичності, конфлікти у сфері освіти та культури, а також інформаційні кампанії, спрямовані на формування певного ставлення до мови» [32, с. 20]. Усі ці прояви свідчать про те, що мовна війна є не тільки теоретичним конструктом, але й реально існуючим соціальним явищем, яке має безпосередній вплив на життя суспільства.

У контексті України мовна війна набуває особливої специфіки, що зумовлена як історичними особливостями формування мовної ситуації, так і сучасними соціально-політичними викликами, пов'язаними з військовою агресією. Дослідження свідчать, що в умовах війни мова стає важливим фактором національної консолідації, символом державності та інструментом соціальної мобілізації, що значно підсилює її роль у суспільстві. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження мовної війни з урахуванням специфіки українського контексту та сучасних тенденцій розвитку мовної ситуації.

Отже, проведений теоретичний аналіз наукових підходів до висвітлення поняття, сутності та проявів мовної війни дає підстави розглядати її як складне соціально-політичне явище, що формується під впливом історичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників. Мовна війна постає не тільки як конфлікт із функціонування мов, а як форма символічного протистояння, у якій мова виступає водночас інструментом влади, маркером ідентичності та ресурсом соціальної мобілізації, що зумовлює її значний вплив на процеси національної консолідації, соціальної інтеграції або поляризації. Мовна війна пов'язана з інформаційними процесами, набуваючи особливої інтенсивності та соціальної значущості, що підтверджується змінами мовних практик, зростанням ролі державної мови та її функції як чинника розмежування «свого» і «чужого».

1.2. Основні чинники та умови розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави

В сучасних умовах державотворення особливо важливим є визначення тих соціальних, політичних, культурних і освітніх факторів, які здатні сприяти зниженню рівня конфліктності та формуванню конструктивного мовного середовища. У зв'язку з цим постає необхідність обґрунтування системи умов, що забезпечують ефективність державної мовної політики, а також ролі інституцій соціальної сфери у процесі врегулювання мовних суперечностей. Вказане дає змогу не тільки окреслити шляхи розв'язання мовної війни, а й визначити пріоритетні напрями соціально-політичного впливу на цей процес.

У сучасній науковій літературі проблема подолання мовних конфліктів розглядається не як локальне завдання мовної політики, а як «комплексний процес, що охоплює різні сфери суспільного життя, охоплюючи політичну, соціальну, культурну, освітню та інформаційну, що зумовлює необхідність інтеграції різних підходів до її вирішення» [37, с. 133]. Відповідно, мовна війна постає як багаторівневе явище, яке не може бути врегульоване тільки адміністративними або нормативними засобами, а потребує глибоких соціальних трансформацій, спрямованих на гармонізацію мовних відносин та формування толерантного комунікативного середовища.

Одним із теоретичних підходів до розв'язання мовної війни є системний, який передбачає розгляд цього явища як складної соціальної системи, що складається з взаємопов'язаних елементів, серед яких особливу роль відіграють соціальні інститути, мовні практики, ціннісні орієнтації та політичні рішення. У межах цього підходу розв'язання мовної війни передбачає вплив на всі складові системи, охоплюючи зміну мовної політики, реформування освітньої системи, розвиток культурного простору та формування нових соціальних норм, що регулюють мовну поведінку [40]. Вказане дає змогу уникнути фрагментарності у вирішенні проблеми та забезпечити її комплексне врегулювання.

Важливим чинником розв'язання мовної війни є ефективна державна мовна політика, яка має бути спрямована на забезпечення балансу між підтримкою державної мови та захистом прав мовних меншин, що є ключовою

умовою соціальної стабільності. У цьому контексті мовна політика повинна ґрунтуватися на принципах демократизму, інклюзивності та поваги до мовного різноманіття, що дає змогу знизити рівень конфліктності та сприяти інтеграції різних соціальних груп. Водночас важливою є не тільки формальна наявність відповідних нормативно-правових актів, але й ефективність їх реалізації, що залежить від рівня довіри громадян до державних інститутів та їхньої готовності дотримуватися встановлених норм [44].

Не менш важливим чинником є розвиток освітньої політики, спрямованої на формування мовної компетентності громадян та їхнього позитивного ставлення до державної мови. Освіта є важливим інструментом соціалізації, що визначає мовні практики та ціннісні орієнтації майбутніх поколінь, тому її роль у розв'язанні мовної війни є визначальною. У цьому контексті значення набуває впровадження програм, спрямованих на розвиток міжкультурної комунікації, толерантності та критичного мислення, що дає змогу формувати у громадян здатність до конструктивного діалогу та взаєморозуміння [43].

Соціокультурні чинники також відіграють важливу роль у процесі розв'язання мовної війни, оскільки мова є невід'ємною складовою культури та носієм колективної пам'яті. У цьому контексті важливим є розвиток культурних ініціатив, спрямованих на популяризацію державної мови, підвищення її престижу та формування позитивного образу у суспільній свідомості. Такі ініціативи можуть включати підтримку культурних проєктів, а також розвиток україномовного медіапростору, популяризацію національної літератури та мистецтва, що сприяє зміцненню культурної ідентичності громадян та зниженню конфліктного потенціалу мовного питання [33].

Особливого значення у сучасних умовах набуває інформаційний чинник, який пов'язаний із впливом медіа на формування громадської думки та мовних практик. Засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні мовного середовища, оскільки визначають характер комунікації, поширюють певні мовні норми та впливають на ставлення до мови. У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є розвиток якісного україномовного інформаційного простору, який забезпечує доступ громадян до

достовірної інформації та сприяє формуванню позитивного мовного середовища.

В контексті аналізу чинників розв'язання мовної війни, слід зосередити увагу на політико-правовому вимірі цього процесу, оскільки саме він визначає нормативні рамки функціонування мов у державі та створює інституційні умови для врегулювання мовних відносин. Д. Фішман підкреслює, що ефективність мовної політики значною мірою залежить від її узгодженості з конституційними принципами, міжнародними стандартами прав людини та реальними потребами суспільства, що дає змогу уникнути конфліктів і забезпечити соціальну стабільність [63]. Водночас важливим є врахування специфіки національного контексту, оскільки універсальні моделі мовної політики не завжди можуть бути ефективними у конкретних соціально-історичних умовах.

У цьому контексті особливого значення набуває принцип легітимності мовної політики, який передбачає її сприйняття як справедливої та обґрунтованої більшістю громадян, що значною мірою визначає рівень її ефективності. Якщо мовна політика сприймається як нав'язана або дискримінаційна, вона може викликати опір і сприяти загостренню мовних конфліктів, що підкреслює необхідність її розробки на засадах діалогу, участі громадянського суспільства та врахування інтересів різних соціальних груп. Важливу роль відіграють механізми громадського обговорення, консультацій та залучення експертного середовища до формування мовної політики [67].

Не менш важливим є інституційний чинник, який пов'язаний із діяльністю державних органів та інших соціальних інститутів, відповідальних за реалізацію мовної політики та регулювання мовних відносин. Ефективність цих інститутів визначається їх спроможністю забезпечувати дотримання законодавства, підтримувати розвиток державної мови та водночас гарантувати права мовних меншин, що є важливим для збереження соціальної рівноваги. Важливою є також координація діяльності різних інституцій, що дає змогу уникнути дублювання функцій і забезпечити системність у реалізації мовної політики [69].

Соціальний чинник розв'язання мовної війни пов'язаний із рівнем соціальної згуртованості суспільства, який визначає здатність громадян до конструктивної взаємодії та співпраці, незалежно від мовних відмінностей. У цьому контексті важливу роль відіграє формування культури толерантності та взаємоповаги, що дає змогу знизити рівень конфліктності та сприяє інтеграції різних соціальних груп. Значення набуває розвиток соціального діалогу, який забезпечує можливість обговорення мовних питань у конструктивному форматі та пошуку компромісних рішень, що враховують інтереси всіх сторін [2].

Значну роль у розв'язанні мовної війни відіграє також економічний чинник, який пов'язаний із впливом мовної ситуації на ринок праці, доступ до ресурсів та можливості соціальної мобільності. У цьому контексті важливо забезпечити рівні можливості для всіх громадян незалежно від їх мовної належності, що сприяє зниженню соціальної напруги та формуванню справедливого соціального середовища. Водночас підтримка державної мови як інструменту соціальної інтеграції може сприяти підвищенню її престижу та стимулювати її використання у різних сферах життя [9].

Окрему увагу слід приділити ролі громадянського суспільства у процесі розв'язання мовної війни, оскільки саме громадські організації, ініціативні групи та волонтерські рухи можуть виступати важливими агентами соціальних змін, сприяючи популяризації державної мови, формуванню толерантного мовного середовища та розвитку міжкультурного діалогу. У цьому контексті важливо підтримувати такі ініціативи та створювати умови для їх розвитку, що дає змогу залучити широкі верстви населення до процесу врегулювання мовних відносин.

В сучасних умовах особливого значення набуває також міжнародний вимір розв'язання мовної війни, оскільки мовна політика держави повинна відповідати міжнародним стандартам та враховувати глобальні тенденції розвитку мовної ситуації. У цьому контексті важливим є вивчення міжнародного досвіду врегулювання мовних конфліктів, що дає змогу визначити ефективні практики та адаптувати їх до національних умов. Водночас необхідно враховувати, що кожна країна має свою специфіку, тому

пряме перенесення іноземних моделей не завжди є ефективним без урахування національних особливостей [11].

Подальший аналіз умов розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави потребує звернення до соціально-психологічного виміру цього процесу, оскільки саме він визначає глибинні механізми формування мовних установок, ціннісних орієнтацій та моделей поведінки індивідів і соціальних груп у мовно чутливому середовищі. Н. Хорошихнаголошує, що нормативно-правові чи адміністративні заходи не можуть бути ефективними без внутрішнього прийняття мовних змін на рівні свідомості громадян, що зумовлює необхідність формування позитивного ставлення до державної мови, розвитку емпатії, толерантності та здатності до міжкультурної комунікації. Тому важливу роль відіграють процеси соціалізації, які формують мовну ідентичність особиста визначають її поведінкові стратегії у різних комунікативних ситуаціях [17].

Значущим соціально-психологічним чинником є подолання стереотипів і упереджень, пов'язаних із мовною приналежністю, які часто виступають основою для формування конфліктних ситуацій і соціального відчуження. У цьому аспекті мовна війна проявляється не тільки як зовнішній конфлікт, але й як внутрішній психологічний процес, що охоплює боротьбу між різними ідентичностями, цінностями та соціальними установками. Відтак важливою умовою її розв'язання є формування у громадян здатності до критичного осмислення інформації, усвідомлення власних мовних установок та готовності до їх трансформації у напрямі більшої відкритості та взаєморозуміння. Особливу роль у цьому процесі відіграє освітній простір, який має створювати умови для розвитку комунікативної культури, формування поваги до мовного різноманіття та усвідомлення значущості мови як соціального та культурного феномена [1].

Т. Марусик називає важливим є комунікативний чинник, який передбачає створення ефективних механізмів діалогу між різними мовними групами, що дає змогу знизити рівень конфліктності та сприяти формуванню спільного комунікативного простору. У цьому контексті особливого значення набуває

розвиток практик ненасильницької комунікації, медіації та фасилітації, які дають змогу вирішувати конфлікти у конструктивний спосіб і запобігати їх ескалації. Важливим є забезпечення відкритості та доступності комунікації, що дає змогу громадянам вільно висловлювати свої думки та брати участь у суспільному діалозі, що сприяє підвищенню рівня довіри та соціальної згуртованості [22].

Окрему увагу слід приділити ролі медіа у формуванні мовного середовища, оскільки саме вони значною мірою визначають характер суспільного дискурсу та впливають на формування громадської думки щодо мовного питання. У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є відповідальне ставлення медіа до висвітлення мовної проблематики, уникнення маніпуляцій, стереотипізації та мови ворожнечі, що може сприяти загостренню конфліктів. Натомість розвиток якісного медіаконтенту, орієнтованого на популяризацію державної мови та формування позитивного мовного середовища, здатен стати чинником гармонізації мовних відносин і зміцнення соціальної єдності [3].

В сучасних умовах особливого значення набуває також цифровий вимір комунікації, який значно розширює можливості впливу на мовну ситуацію, але водночас створює нові виклики, пов'язані з поширенням дезінформації, маніпуляцій та поляризації суспільства. У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є розвиток цифрової грамотності населення, що дає змогу критично оцінювати інформацію, розрізняти маніпулятивні повідомлення та формувати відповідальне ставлення до мовної комунікації у цифровому довкіллі, що сприяє зниженню впливу деструктивних інформаційних процесів і створює умови для формування стабільного та гармонійного мовного простору.

Важливим напрямом розв'язання мовної війни є соціокультурний вимір, який дає змогу розкрити роль культури, традицій, символів та колективної пам'яті у формуванні мовної ситуації та її трансформації. Н. Жабінець підкреслює, що мова є не тільки засобом комунікації, а й носієм культурного коду, який визначає спосіб мислення, систему цінностей та ідентичність суспільства, що зумовлює її особливу значущість у контексті

соціально-політичних конфліктів. Тому розв'язання мовної війни передбачає не тільки зміну мовних практик, але й культурну трансформацію, спрямовану на утвердження спільних цінностей, розвиток культурної самосвідомості та формування позитивного ставлення до державної мови як важливого елементу національної ідентичності [10].

Соціокультурні чинники розв'язання мовної війни включають розвиток культурної політики, спрямованої на підтримку національної культури, популяризацію української мови та формування культурного простору, в якому мова виступає як об'єднувальний чинник. У цьому контексті важливу роль відіграють культурні інституції, такі як театри, музеї, бібліотеки, творчі спілки, які сприяють збереженню та розвитку культурної спадщини, а також формують мовні практики та культурні орієнтації громадян. Важливим є також розвиток сучасних культурних проєктів, що поєднують традиційні та інноваційні форми культурної діяльності, що дає змогу зробити державну мову більш привабливою та актуальною для різних соціальних груп, зокрема молоді.

Важливим чинником є роль освіти як соціокультурного інституту, що забезпечує передачу культурних цінностей та формування компетентності громадян. У цьому контексті освіта повинна виконувати не тільки функцію навчання мови, але й сприяти формуванню у здобувачів ціннісного ставлення до неї, усвідомлення її ролі у суспільстві та розвитку навичок міжкультурної комунікації. Особливого значення набуває інтеграція мовної освіти з іншими гуманітарними дисциплінами, що дає змогу розглядати мову як складову культурного контексту, що сприяє її глибшому розумінню та прийняттю [13].

У контексті сучасних соціальних трансформацій важливу роль відіграє також феномен культурної мобілізації, який проявляється у зростанні інтересу до національної культури, мови, традицій та історії, що особливо посилюється в умовах кризових ситуацій, зокрема війни. У таких умовах мова набуває символічного значення, виступаючи не тільки засобом комунікації, але й символом опору, національної гідності та єдності, що сприяє консолідації суспільства та формуванню спільної ідентичності. Це створює сприятливі

умови для її популяризації та розширення сфер використання, що є важливим чинником розв'язання мовної війни [20].

Особливу увагу слід приділити ролі культурних практик у повсякденному житті, які визначають реальне використання мови та формують мовне середовище. У цьому контексті важливим є створення умов для активного використання державної мови у різних сферах життя, охоплюючи побутове спілкування, професійну діяльність, медіа та культурні заходи, що сприяє її закріпленню як норми соціальної взаємодії. Водночас важливо уникати примусових методів, які можуть викликати опір та посилювати конфліктність, натомість акцентуючи увагу на мотиваційних та культурних механізмах впливу.

Окремого значення набуває також регіональний аспект мовної політики, оскільки мовна ситуація може суттєво відрізнятися залежно від історичних, культурних та соціальних особливостей різних регіонів. У цьому контексті важливо враховувати регіональну специфіку та забезпечувати гнучкість підходів до реалізації мовної політики, що дає змогу уникнути конфліктів і забезпечити ефективність заходів, спрямованих на гармонізацію мовних відносин. Вказане сприяє формуванню більш збалансованої та адаптивної мовної політики, що відповідає потребам різних соціальних груп [25].

Наступним важливим виміром розв'язання мовної війни є економічний, який розглядається як один із ключових елементів формування мовної поведінки та соціальної інтеграції, оскільки мова безпосередньо пов'язана з доступом до економічних ресурсів, можливостей працевлаштування, професійного розвитку та соціальної мобільності. Ефективне врегулювання мовного питання передбачає створення умов, за яких володіння державною мовою стає не тільки формальною вимогою, але й реальним ресурсом, що відкриває доступ до економічних можливостей і сприяє підвищенню конкурентоспроможності громадян на ринку праці. Водночас важливо забезпечити недискримінаційний характер цих процесів, щоб мовна політика не ставала чинником соціального виключення.

Значну роль відіграє ринок праці як середовище, у якому формуються та закріплюються мовні практики, оскільки саме професійна діяльність визначає значну частину комунікативних взаємодій людини. У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є формування таких професійних стандартів, які стимулюють використання державної мови у діловому спілкуванні, але водночас не створюють бар'єрів для участі у трудовій діяльності представників різних мовних груп. Це передбачає розвиток системи мовної підготовки та підвищення кваліфікації, що дає змогу громадянам адаптуватися до нових мовних вимог і забезпечує їх конкурентоспроможність [35].

Особливого значення набуває також роль бізнес-середовища у формуванні мовного простору, оскільки приватний сектор має значний вплив на мовні практики через сферу обслуговування, рекламу, корпоративну культуру та внутрішню комунікацію. У цьому контексті важливо стимулювати використання державної мови у бізнесі, зокрема через створення сприятливих умов для її застосування, підтримку україномовного контенту та формування позитивного іміджу компаній, які дотримуються мовних стандартів. Водночас важливо враховувати, що бізнес орієнтується на потреби споживачів, тому розвиток україномовного середовища значною мірою залежить від запиту суспільства.

Окрему увагу слід приділити ролі інформаційно-економічного простору, зокрема розвитку цифрових технологій та онлайн-платформ, які суттєво впливають на мовні практики сучасного суспільства. У цьому контексті важливо забезпечити присутність державної мови у цифровому середовищі, охоплюючи інтерфейси програмного забезпечення, онлайн-сервіси, соціальні мережі та електронну комерцію, що сприяє її поширенню та закріпленню як норми комунікації. Дослідження свідчать, що після початку повномасштабної війни спостерігається значне зростання використання української мови у цифровому просторі, що пов'язано як із суспільними трансформаціями, так і з цілеспрямованими зусиллями різних соціальних акторів [41].

Важливим економічним чинником є також підтримка державою мовних ініціатив, спрямованих на розвиток української мови, зокрема через фінансування освітніх, культурних та інформаційних проєктів, що сприяють її популяризації та підвищенню престижу. У цьому контексті важливо забезпечити ефективне використання ресурсів та орієнтацію на довгострокові результати, що дає змогу створити стійкі умови для розвитку мовного середовища. Водночас важливою є також співпраця держави з громадянським суспільством та бізнесом, що дає змогу об'єднати зусилля різних акторів у вирішенні мовного питання.

Важливим в контексті розв'язання мовної війни є інституційний та безпековий вимір, який дає змогу розкрити роль державного управління, стратегічного планування та національної безпеки у врегулюванні мовних конфліктів і формуванні стабільного мовного середовища. Мовна політика розглядається як складова ширшої політики національної безпеки, оскільки мова безпосередньо пов'язана з інформаційним суверенітетом, культурною ідентичністю та стійкістю суспільства до зовнішніх впливів. У цьому контексті розв'язання мовної війни передбачає не тільки внутрішні трансформації, але й протидію зовнішнім деструктивним впливам, що можуть використовувати мовне питання як інструмент дестабілізації суспільства [47].

Так, інституційно-управлінський чинник полягає у формуванні ефективної системи державного управління мовною політикою, яка охоплює чітке визначення стратегічних цілей, завдань і механізмів їх реалізації, а також координацію діяльності різних органів влади, відповідальних за мовну сферу. У цьому контексті важливо забезпечити узгодженість дій між центральними та місцевими органами влади, що дає змогу враховувати регіональні особливості та забезпечувати ефективність мовної політики на всіх рівнях управління. Водночас важливою є прозорість і підзвітність діяльності державних інституцій, що сприяє підвищенню довіри громадян і забезпечує легітимність прийнятих рішень.

Особливого значення набуває стратегічне планування у сфері мовної політики, яке передбачає визначення пріоритетів, прогнозування можливих

ризиків та розробку механізмів їх запобігання. У цьому контексті мовна політика повинна бути інтегрованою у загальну стратегію розвитку держави, що дає змогу забезпечити її узгодженість з іншими напрямками соціально-економічної та культурної політики. Важливо також враховувати динамічний характер мовної ситуації, що вимагає гнучкості та адаптивності управлінських рішень, здатності швидко реагувати на зміни та коригувати стратегії відповідно до нових викликів.

Безпековий вимір мовної війни пов'язаний із використанням мови як інструменту інформаційно-психологічного впливу, що особливо актуально в умовах війни, коли інформаційний простір стає одним із ключових полів протистояння. У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є забезпечення інформаційної безпеки, що передбачає протидію пропаганді, дезінформації та маніпуляціям, які можуть використовувати мовне питання для дестабілізації суспільства. Вказане вимагає розвитку системи стратегічних комунікацій, підвищення рівня медіаграмотності населення та формування критичного мислення, що дає змогу протистояти інформаційним загрозам [1].

Завершуючи аналіз основних чинників та умов розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави, доцільно здійснити їх узагальнення в межах інтегративного підходу, який дає змогу поєднати різні рівні впливу – від індивідуального до інституційного і глобального – у єдину систему, спрямовану на гармонізацію мовних відносин. У сучасній науковій літературі дедалі більше утверджується розуміння того, що ефективне вирішення мовних конфліктів можливе за умови синергії різних чинників – політико-правових, соціально-психологічних, економічних, культурних та інформаційно-безпекових, які взаємодіють між собою та формують цілісне середовище функціонування мови.

У цьому контексті важливою умовою розв'язання мовної війни є забезпечення узгодженості між різними рівнями реалізації мовної політики, зокрема між стратегічними цілями держави та повсякденними мовними практиками громадян, що дає змогу сформувати єдиний мовний простір, заснований на принципах взаємоповаги, толерантності та соціальної

справедливості. Важливим є також врахування динамічного характеру мовної ситуації, що вимагає гнучкості та адаптивності управлінських рішень, здатності до швидкого реагування на зміни та коригування політики відповідно до нових викликів. Особливого значення набуває моніторинг мовної ситуації, який дає змогу своєчасно виявляти проблеми та розробляти заходи для їх вирішення [62].

Значущим результатом сучасних соціальних трансформацій в Україні є поступове формування нової мовної реальності, яка характеризується зміцненням позицій української мови, розширенням сфер її використання та зростанням її соціального престижу, що значною мірою пов'язано з впливом війни як каталізатора цих процесів. Це створює сприятливі умови для подолання мовної війни, оскільки сприяє формуванню спільного мовного простору та зниженню рівня конфліктності, що відкриває нові можливості для розвитку суспільства на засадах єдності та взаєморозуміння.

Отже, важливими чинниками ефективного врегулювання мовних конфліктів є формування збалансованої мовної політики, розвиток толерантного соціального середовища, підвищення мовної компетентності населення, забезпечення інформаційної безпеки та активізація ролі соціальних інститутів, зокрема освіти, культури та соціальної роботи. Водночас доцільною виступає зміна ціннісних орієнтацій суспільства, що проявляється у зростанні значущості державної мови як символу національної ідентичності та соціальної консолідації, що особливо актуалізується в умовах війни.

Висновок до розділу 1

1. Узагальнення наукових підходів до висвітлення поняття мовної війни дає підстави розглядати її як складне, багатовимірне соціально-політичне явище, що формується на перетині соціолінгвістичних, політичних, культурних та психологічних процесів і проявляється у боротьбі за мовний статус, ідентичність та символічний простір суспільства. Мовна війна виконує як деструктивні, так і конструктивні функції, впливаючи на рівень соціальної

згуртованості, характер міжгрупових відносин і процеси національної консолідації.

2. Подолання мовної війни можливе за умов реалізації цілісної державної політики, яка поєднує правові, соціально-економічні, культурні, освітні та інформаційно-безпекові механізми впливу. Важливу роль відіграє формування толерантного мовного довкілля, підвищення мовної компетентності громадян, розвиток соціального діалогу та забезпечення інформаційної безпеки, що сприяє зниженню конфліктності та зміцненню соціальної єдності. Водночас сучасні трансформації мовної ситуації в Україні, зростання престижу української мови та розширення сфер її використання, створюють сприятливі умови для подолання мовних протиріч і формування спільного комунікативного простору.

РОЗДІЛ 2

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ МОВНОЇ ВІЙНИЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Діагностика готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально- політичної проблеми України

У контексті зростання ролі соціальної роботи у врегулюванні суспільних конфліктів виникає необхідність діагностики готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як специфічної соціально-політичної проблеми, що вимагає від них високого рівня професійної компетентності, чутливості до соціокультурних відмінностей і здатності до конструктивної взаємодії. Визначення рівня такої готовності дає змогу виявити наявні ресурси та обмеження у професійній діяльності соціальних працівників.

З метою діагностики готовності до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, було опитано 20 фахівців соціальної сфери, котрі працюють в закладах м. Тернополя. Для цього використано спеціально розроблену анкету, зміст якої орієнтований на об'єктивну перевірку їх знань, здатності до аналітичного мислення та розуміння причинно-наслідкових зв'язків у межах проблеми мовної політики, що забезпечує підвищення валідності отриманих результатів і дає змогу використовувати вказану анкету як надійний інструмент діагностики професійної компетентності.

Структурно анкета охоплює п'ять взаємопов'язаних змістових блоків: розуміння сутності мовно-політичних процесів, знання їх основних причин, усвідомлення наслідків, орієнтація у шляхах врегулювання та визначення рівня професійної компетентності фахівця. Кожне завдання анкети має закриту форму з чотирма варіантами відповіді, серед яких лише один є правильним, що унеможливорює багатозначність інтерпретацій і забезпечує об'єктивність

оцінювання. Запитання сформульовані таким чином, щоб виявити не тільки репродуктивні знання, а й рівень розуміння сутнісних характеристик мовно-політичних процесів, зокрема їх соціокультурних, історичних, політичних та інформаційних детермінант. Вказане дає змогу диференціювати респондентів за рівнем підготовленості та виявити прогалини у професійній компетентності.

Зміст анкети орієнтований на актуальні виклики українського суспільства, пов'язані з мовною політикою, і враховує специфіку діяльності фахівців соціальної сфери, які у своїй практиці взаємодіють із різними соціальними групами та повинні враховувати мовний чинник як важливий аспект соціальної взаємодії. Особливу увагу приділено питанням, що відображають здатність фахівця соціальної сфери розуміти роль мови у формуванні ідентичності, запобігати конфліктам та сприяти соціальній згуртованості, що є важливими складовими професійної діяльності в сучасних умовах.

Так, досліджувані, відповідаючи на питання про сутність мовно-політичного конфлікту в Україні, зазначають, що він є соціально-політичним явищем, пов'язаним із мовою як фактором ідентичності та влади – так відповіли 10 осіб (50%), що свідчить про достатній рівень розуміння комплексної природи проблеми. Водночас 4 респонденти (20%) трактують його виключно як лінгвістичну проблему, обмежуючи його науковим виміром і не враховуючи соціального контексту. 3 особи (15%) розглядають мовний конфлікт як питання особистого вибору мови, що свідчить про індивідуалізоване, але недостатньо соціалізоване бачення. 3 респонденти (15%) пов'язують його лише з проблемами викладання української мови у школі, що демонструє звужене розуміння явища.

Опитані, аналізуючи основну ознаку мовно-політичного конфлікту, переважно визначають її як суперечності щодо статусу і використання мов у суспільному просторі – так відповіли 11 осіб (55%), що свідчить про розуміння сутнісного ядра конфлікту. Водночас 4 респонденти (20%) вважають, що ключовою ознакою є наявність різних діалектів, що є поверховим і мовознавчим поясненням. 3 особи (15%) пов'язують проблему з відсутністю

належної громадянської освіти, що частково дотично, але не відображає її сутності. Крім того, 2 респонденти (10%) вважають ознакою наявності перекладів, що є помилковим уявленням. Це вказує на те, що хоча більшість розуміє суть конфлікту, значна частина ще не диференціює його ключові характеристики.

Відповідаючи на питання про функції мови в українському суспільстві, 9 осіб (45%) зазначають, що мова виконує комунікативну, ідентифікаційну та політичну функції, що свідчить про цілісне бачення її ролі. Водночас 5 респондентів (25%) обмежують функції мови лише комунікативною складовою, не враховуючи її соціально-політичного значення. Особи (15%) наголошують лише на культурній функції, а 3 (15%) – на освітній, що демонструє часткове, фрагментарне розуміння аналізованого явища.

У визначенні чинників мовного питання в Україні 10 осіб (50%) правильно вказують на історичні, політичні та соціокультурні передумови, що відповідає науковому підходу. 4 респонденти (20%) пояснюють проблему географічними особливостями, що є спрощеним баченням. Ще 3 особи (15%) пов'язують її з релігійними чинниками, а 3 (15%) – із біологічними відмінностями.

Респонденти, відповідаючи на питання про причини соціального напруження на мовному ґрунті, у більшості (11 осіб, 55%) зазначають порушення балансу мовних прав і статусів, що є правильним і свідчить про розуміння соціальної природи конфлікту. Водночас 4 особи (20%) пов'язують напруження із збільшенням кількості українських шкіл, ще 3 (15%) – із використанням україномовних підручників, а 2 (10%) – із вивченням іноземних мов, що свідчить про змішування причин і наслідків та наявність спрощених уявлень.

Учасники дослідження, відповідаючи на питання про історичні причини мовних конфліктів в Україні, у більшості випадків пов'язують їх із тривалою політикою русифікації – таку відповідь обрали 10 осіб (50%), що свідчить про наявність базових історичних знань. Водночас 4 респонденти (20%) вважають, що причини криються у розвитку інформаційних технологій, що є поверховим і

сучасно-зміщеним поясненням без урахування історичного контексту. 3 особи (15%) пов'язують проблему з природними катаклізмами, а 15% – з кліматичними змінами, що свідчить про нерозуміння причинно-наслідкових зв'язків.

Досліджувані, аналізуючи політичні чинники мовного напруження, у 10 випадках (50%) правильно вказують на використання мовної тематики в політичній боротьбі як ключовий фактор загострення ситуації. Проте 4 особи (20%) пов'язують політичну напругу з рівнем урбанізації, що є опосередкованим і не визначальним чинником. Ще 3 респонденти (15%) вбачають причину в кількості закладів вищої освіти, а 3 (15%) – у рівні грамотності населення, що свідчить про зміщення акцентів у бік соціально-освітніх характеристик замість політичних процесів. Вказане підтверджує наявність лише часткового розуміння політичної природи мовного конфлікту в Україні.

Опитані, відповідаючи на питання щодо соціокультурних причин мовних суперечностей, у 9 випадках (45%) зазначають відмінності в громадянській ідентичності населення як ключовий чинник, що відображає достатній рівень розуміння проблеми. Водночас 5 осіб (25%) пов'язують причини лише з наявністю представників різних національностей, що є спрощеним і поверховим підходом. Ще 3 респонденти (15%) акцентують увагу на рівні доходів населення, а інші 3 (15%) – на територіальних чинниках, що також не відображає глибинної соціокультурної сутності явища. Вказане свідчить про фрагментарність знань у значної частини опитаних фахівців.

Респонденти, визначаючи інформаційний фактор мовних конфліктів, у 11 випадках (55%) пов'язують його з впливом медіа та пропаганди, що свідчить про розуміння сучасних механізмів формування суспільної думки. Разом з тим 4 особи (20%) вважають, що ключову роль відіграє розвиток друкарства, що є історично застарілим підходом. Ще 3 (15%) пов'язують проблему з кількістю бібліотек, а 2 (10%) – із рівнем освіти населення, що свідчить про недостатнє розуміння інформаційних процесів у сучасному суспільстві.

Досліджувані, відповідаючи на питання про зовнішні чинники мовних конфліктів, у 10 випадках (50%) визначають їх як інформаційний та політичний вплив інших держав, що свідчить про усвідомлення геополітичного контексту проблеми. Водночас 4 респонденти (20%) пов'язують це явище з внутрішньою міграцією, що є внутрішнім, а не зовнішнім фактором. Ще 3 особи (15%) вважають причиною недосконалі освітні програми, а 3 (15%) – демографічні показники, що свідчить про змішування різних рівнів аналізу.

Опитані, відповідаючи на питання про соціальні наслідки мовних конфліктів, у 11 випадках (55%) вказують на поляризацію суспільства як ключовий результат, що свідчить про розуміння соціальної дестабілізації. Водночас 4 особи (20%) вважають, що це призводить до розвитку культурної сфери, що є однобічним і не враховує конфліктогенний характер процесу. Ще 3 осіб (15%) пов'язують наслідки із зростанням кількості шкіл, а 2 (10%) – із підвищенням доходів, що є некоректним.

Респонденти, визначаючи політичні наслідки мовних суперечностей, у 9 випадках (45%) правильно пов'язують їх із маніпуляцією громадською думкою, що відображає реалії політичних процесів. Водночас 5 осіб (25%) вважають наслідком зростання соціального напруження, що є ширшим соціальним ефектом. Ще 3 (15%) вбачають у цьому розвиток національної свідомості, а 3 (15%) – розвиток науки, що свідчить про змішування позитивних і негативних наслідків, що загалом демонструє середній рівень розуміння політичних ефектів.

Досліджувані, відповідаючи на питання про психологічні наслідки, у 9 випадках (45%) вказують на формування стереотипів і упереджень, що свідчить про правильне розуміння психологічних механізмів. Водночас 5 осіб (25%) пов'язують це із загальним напруженням у суспільстві, що також є частково правильним, але менш конкретним. Ще 3 (15%) зазначають розвиток ідентичності, а 3 (15%) – позитивні зміни, що демонструє недостатнє розрізнення наслідків, що підтверджує середній рівень психологічної обізнаності.

Опитані, відповідаючи на питання про освітні наслідки, у 10 випадках (50%) визначають ускладнення навчального процесу як ключовий результат, що є адекватним розумінням. Водночас 4 особи (20%) пов'язують це зі скороченням програм, 3 (15%) – зі зменшенням дисциплін, а 3 (15%) – зі змінами тривалості навчання, що свідчить про формальне бачення освітніх процесів. Таким чином, лише половина має глибше розуміння впливу мовних конфліктів на освіту.

Респонденти, визначаючи наслідки для соціальної сфери, у 11 випадках (55%) зазначають підвищення складності роботи з різними групами населення, що свідчить про адекватне професійне розуміння. Водночас 4 особи (20%) вважають, що проблеми відсутні, 3 (15%) – що навантаження зменшується, і 2 (10%) – що комунікація спрощується, що є хибним. Вказане демонструє, що частина фахівців недооцінює складність мовного чинника.

Досліджувані, відповідаючи на питання щодо ефективних шляхів подолання мовних конфліктів в Україні, у більшості випадків вказують на формування толерантної мовної політики як ключовий механізм врегулювання – таку відповідь надали 10 осіб (50%), що свідчить про розуміння необхідності системного і збалансованого підходу до мовного питання. Водночас 4 особи (20%) схиляються до обмежувальних практик, звуження використання інших мов, що свідчить про недостатнє усвідомлення демократичних принципів мовної політики. Ще 3 особи (15%) підтримують ідею скорочення іншомовної освіти, що також є спрощеним і неефективним підходом. Крім того, 3 (15%) фактично ігнорують проблему як таку, що демонструє низький рівень усвідомлення її.

Респонденти, відповідаючи на питання про специфіку соціальної роботи в умовах мовно-політичних суперечностей, у 11 випадках (55%) підкреслюють необхідність урахування мовної ідентичності клієнта, що свідчить про сформованість професійно значущих установок і розуміння принципів клієнтоцентризму. Водночас 4 особи (20%) демонструють схильність до формалізації у взаємодії, що знижує ефективність соціальної роботи. Ще 3 респонденти (15%) вважають за доцільне уникати контакту з іншомовними клієнтами, що є

проявом професійної неготовності до роботи в умовах різноманітності. Крім того, 2 особи (10%) орієнтуються на використання лише однієї мови у взаємодії, що свідчить про недостатню гнучкість у комунікації.

Досліджувані, відповідаючи на питання про освітні шляхи врегулювання мовних суперечностей, у 10 випадках (50%) вказують на необхідність формування мовної культури та компетентності, що свідчить про розуміння довготривалих і превентивних механізмів вирішення проблеми. Водночас 4 особи (20%) підтримують ідею скорочення навчання українською мовою, що є суперечливим і не відповідає державній політиці. Ще 3 респонденти (15%) пропонують ігнорувати проблему мовних конфліктів у освітньому процесі, що демонструє уникання складних соціальних тем. Крім того, 3 особи (15%) виступають за виключення іноземних мов із професійної підготовки, що є обмеженим і неконструктивним підходом.

Опитані, відповідаючи на питання щодо комунікативного підходу до вирішення мовних конфліктів, у 11 випадках (55%) підтримують ідею організації діалогу між різними мовними групами, що свідчить про усвідомлення значення комунікації як інструменту зниження соціальної напруги. Водночас 4 особи (20%) схиляються до уникнення діалогу, що є деструктивною стратегією. Ще 3 респонденти (15%) вважають за доцільне обмежувати контакти з іншомовними групами, що свідчить про бар'єрне мислення. 2 особи (10%) виступають за заборону обговорення мовної проблематики.

Досліджувані, відповідаючи на питання про правові механізми врегулювання мовних питань, у 10 випадках (50%) визначають їх як систему законодавчого забезпечення мовної політики, що свідчить про розуміння інституційного рівня вирішення проблеми. Водночас 4 особи (20%) вважають, що достатніми є побутові або неформальні правила, що свідчить про недооцінку ролі держави. Ще 3 особи (15%) орієнтуються на усні домовленості, а 3 (15%) – на особисті переконання, що демонструє відсутність правового мислення.

Респонденти, відповідаючи на питання про роль фахівця соціальної сфери у контексті мовних конфліктів, у 10 випадках (50%) підкреслюють необхідність розуміння соціального контексту мовної проблеми, що свідчить про наявність професійного мислення. Водночас 4 особи (20%) орієнтуються лише на формальне дотримання законів без урахування соціальної ситуації, що обмежує ефективність діяльності. Ще 3 респонденти (15%) демонструють схильність до уникнення мовних тем, а 3 (15%) – до ігнорування іншомовних клієнтів, що є ознакою низької професійної готовності.

Досліджувані, відповідаючи на питання про ключові компетентності фахівця, у 9 випадках (45%) обирають міжкультурну та мовну чутливість, що є найбільш адекватним показником професійної готовності до роботи в багатомовному довкіллі. Водночас 5 осіб (25%) акцентують лише на володінні державною мовою, що не є достатньою умовою. Ще 3 респонденти (15%) вважають важливим знання іноземних мов, а 3 (15%) – розвиток комунікативних навичок, що свідчить про часткове розуміння проблеми.

Опитані, відповідаючи на питання про особливості роботи з клієнтами, у 11 випадках (55%) зазначають необхідність урахування мовної ідентичності, що свідчить про орієнтацію на індивідуальний підхід і професійну етику. Водночас 4 особи (20%) обмежуються аналізом документів, ігноруючи соціокультурні аспекти. Ще 3 респонденти (15%) враховують лише вік, а 2 (10%) – стать, що свідчить про редукцію комплексного підходу.

Досліджувані, відповідаючи на питання про професійні помилки, у 10 випадках (50%) визначають ігнорування мовного чинника як ключову помилку, що свідчить про усвідомлення значущості мови у соціальній роботі. Водночас 4 особи (20%) не розглядають це як проблему, що вказує на низький рівень професійної рефлексії. Ще 3 особи (15%) вважають достатнім індивідуальний аналіз без урахування ширшого контексту, а 3 (15%) – орієнтуються лише на комунікативний аспект, що звужує проблему.

Респонденти, відповідаючи на питання про ефективну діяльність фахівця соціальної сфери, у 10 випадках (50%) зазначають необхідність комплексного розуміння причин, наслідків і шляхів вирішення мовних проблем, що є

найбільш адекватним підходом. Водночас 4 особи (20%) обмежуються формальними діями, 3 (15%) уникають складних тем, а 3 (15%) орієнтуються на одновимірні підходи, що свідчить про недостатню сформованість компетентності.

На основі отриманих результатів діагностики, що засвідчили переважання частково правильних відповідей поряд із наявністю значної кількості фрагментарних і помилкових уявлень, доцільно виокремити три рівні готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовно-політичних конфліктів в Україні: високий, середній і низький. Результати проведеної діагностики готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України узагальнено на рис. 2.1.

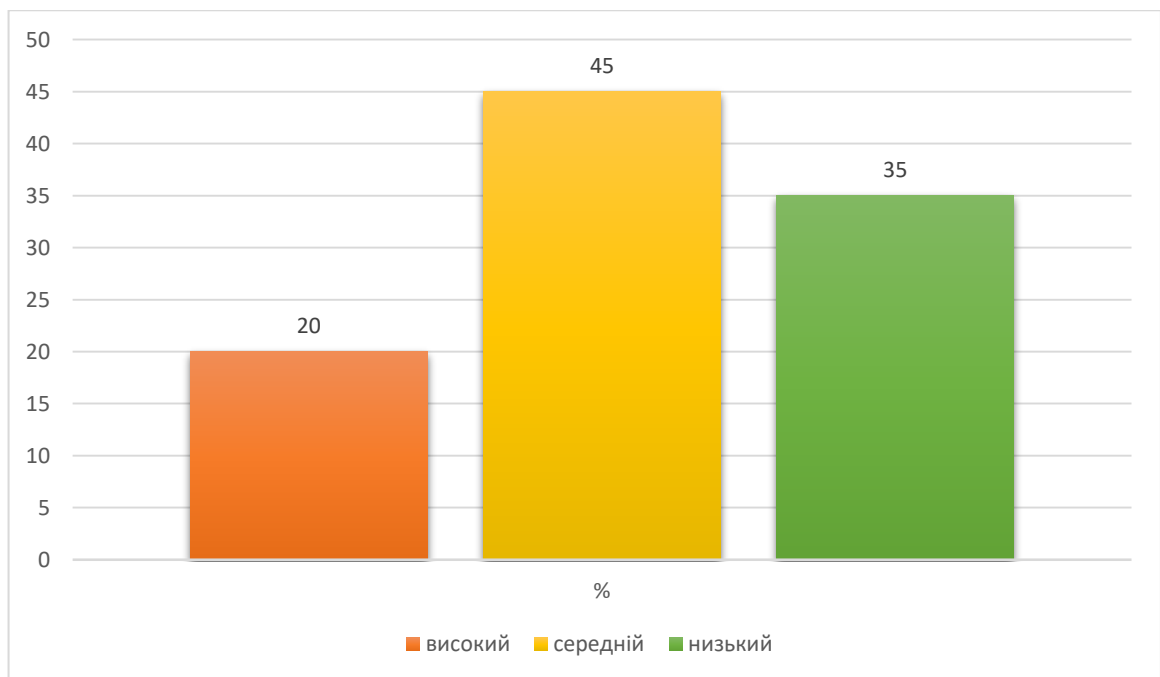

Рис. 2.1. Рівні готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, %

Так, високий рівень готовності виявлено у 20% опитаних фахівців. Він характеризується цілісним, системним і глибоким розумінням сутності мовно-політичних процесів як складного соціально-політичного явища, що пов'язане з історичними, політичними, соціокультурними та інформаційними чинниками. Особи демонструють здатність адекватно визначати причини мовних

конфліктів, розрізняти їх рівні (внутрішні та зовнішні), усвідомлювати багатовимірні наслідки – соціальні, політичні, психологічні та освітні. Вони орієнтуються на конструктивні шляхи врегулювання, на розвиток толерантної мовної політики, діалог між мовними групами, правове регулювання та освітні механізми. У професійній діяльності враховують мовну ідентичність клієнтів, виявляють міжкультурну чутливість, здатні до аналітичного мислення, що забезпечує ефективність їх роботи в умовах соціального напруження.

Середній рівень готовності виявлено у 45% опитаних фахівців. Він характеризується наявністю базових знань про мовно-політичні процеси, однак ці знання мають фрагментарний, несистемний характер. Фахівці загалом розуміють сутність проблеми, але часто змішують її соціально-політичні, культурні та освітні аспекти, не завжди чітко розрізняють причини і наслідки, а також внутрішні та зовнішні чинники. Вони частково орієнтуються у шляхах врегулювання, проте поряд із конструктивними підходами можуть підтримувати спрощені або неефективні стратегії, зокрема уникнення проблеми, обмежувальні заходи. У професійній діяльності такі фахівці здатні враховувати мовний чинник, однак роблять це не завжди послідовно і не в повному обсязі, що знижує ефективність соціальної взаємодії. Для цього рівня характерна потреба у поглибленні знань, розвитку аналітичного мислення та професійної рефлексії.

Низький рівень готовності виявлено у 35% опитаних фахівців. Він характеризується відсутністю цілісного уявлення про мовно-політичні процеси та їх соціальну значущість, а також домінуванням спрощених, поверхових або хибних уявлень. Фахівці часто зводять мовну проблему до лінгвістичного, освітнього або індивідуального виміру, не усвідомлюючи її політичного і соціального змісту. Вони не здатні адекватно визначати причини мовних конфліктів, плутають їх із несуттєвими факторами, не розуміють наслідків і не орієнтуються у шляхах їх подолання. У професійній діяльності такі фахівці можуть ігнорувати мовний чинник, уникати роботи з іншомовними клієнтами або застосовувати формальний підхід, що суттєво знижує якість соціальної

допомоги. Цей рівень потребує системної корекції через підвищення кваліфікації, формування базових знань і розвиток професійної компетентності.

Результати проведеного дослідження в цілому не можна оцінити як достатньо високі, оскільки вони засвідчують лише середній, а подекуди й низький рівні готовності фахівців соціальної сфери до розуміння та розв'язання мовно-політичних процесів в Україні. Хоча частина з них продемонструвала правильні відповіді на окремі запитання, загальна картина виявилася неоднорідною і свідчить про відсутність системності знань, недостатню глибину аналізу та наявність значної кількості спрощених або хибних уявлень щодо сутності мовних конфліктів, їх причин, наслідків і шляхів врегулювання.

2.2. Проблемні аспекти готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України

Аналіз сучасного стану підготовки фахівців соціальної сфери засвідчує наявність низки проблемних аспектів, що ускладнюють ефективне розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми, що обумовлює необхідність їх наукового осмислення та системного аналізу. Виявлення таких проблем дає змогу не тільки окреслити існуючі недоліки у професійній підготовці, але й визначити напрями їх подолання, що є важливим для підвищення якості соціальної роботи. При цьому важливим є аналіз бар'єрів, що перешкоджають ефективній комунікації та взаємодії у мовно різномірному довіллі.

Охарактеризуємо проблемні аспекти готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України.

1. Фрагментарне розуміння сутності мовно-політичних процесів – проявляється у тому, що значна частина фахівців соціальної сфери сприймає це явище не як комплексну соціально-політичну проблему, а як сукупність окремих ізольованих аспектів, зокрема лінгвістичних, освітніх або індивідуально-поведінкових. Така редукція складного суспільного феномену до окремих складових призводить до втрати його системного змісту, адже мовна

ситуація в Україні історично формувалася під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів, охоплюючи політичні трансформації, культурні процеси та геополітичні виклики. Відсутність цілісного бачення зумовлює те, що фахівці не завжди усвідомлюють глибинні механізми функціонування мовного питання як інструменту соціальної взаємодії та політичного впливу. У професійному вимірі така фрагментарність знань обмежує здатність соціального працівника адекватно оцінювати ситуацію клієнта, оскільки мовний чинник часто виступає не тільки засобом комунікації, а й маркером ідентичності, соціального статусу та належності до певної групи. Нерозуміння цього багатовимірного характеру мови призводить до спрощених інтерпретацій соціальних конфліктів, що, у свою чергу, знижує ефективність професійної діяльності.

2. Недостатня здатність до системного аналізу проблеми – проявляється у неспроможності фахівців інтегрувати різнорівневі чинники мовно-політичної проблеми – історичні, політичні, соціокультурні та інформаційні – у єдину аналітичну модель. Часто знання респондентів мають фрагментарний характер, що унеможливлює побудову причинно-структурних зв'язків між окремими елементами проблеми. Вказане призводить до того, що мовний конфлікт сприймається як випадкове або ситуативне явище, а не як закономірний результат тривалих соціальних процесів. Відсутність системного мислення суттєво ускладнює професійну діяльність, оскільки соціальний працівник має справу з комплексними ситуаціями, де мовний чинник переплітається з іншими аспектами соціальної реальності. Без здатності до комплексного аналізу фахівець не може ефективно прогнозувати розвиток ситуації або обирати адекватні стратегії втручання. Це зумовлює необхідність формування у майбутніх фахівців аналітичної компетентності, орієнтованої на міждисциплінарний підхід.

3. Нечітке розмежування причин і наслідків мовних конфліктів – значна частина фахівців соціальної сфери не диференціює чинники, які безпосередньо зумовлюють виникнення мовного напруження, і результати, що є його похідними. Вказане проявляється у змішуванні історичних, політичних і

соціокультурних передумов із явищами, які вже є наслідками конфлікту, такими як поляризація суспільства чи зростання напруженості. Така когнітивна неточність свідчить про недостатню сформованість причинно-наслідкового мислення, що є важливим для адекватного аналізу складних соціальних процесів. Унаслідок цього мовно-політичні конфлікти сприймаються не як закономірні явища, що мають певну логіку розвитку, а як хаотичні або випадкові події. У професійному контексті подібна невизначеність призводить до неадекватного вибору стратегій реагування, оскільки без чіткого розуміння причин неможливо ефективно впливати на сам конфлікт, а не тільки на його прояви. Фахівець, який не розрізняє причини і наслідки, ризикує зосереджуватися на поверхових аспектах проблеми, ігноруючи її глибинні джерела. Це також ускладнює прогнозування розвитку ситуації, оскільки без усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків неможливо передбачити подальші соціальні тенденції.

4. Обмежене усвідомлення ролі зовнішніх факторів – проявляється у недооцінці значення інформаційного та політичного впливу інших держав на формування мовної ситуації в Україні. Частина фахівців схильна розглядати мовні конфлікти виключно як внутрішню проблему, ігноруючи геополітичний контекст та вплив зовнішніх акторів, зокрема через інформаційні кампанії, пропаганду та політичні маніпуляції. Вказане свідчить про недостатній рівень розуміння сучасних глобалізаційних процесів, у межах яких внутрішні соціальні явища часто є результатом взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників. У практичній діяльності це призводить до того, що соціальний працівник не враховує повний спектр факторів, які впливають на поведінку та установки клієнтів, зокрема інформаційний вплив, який формує їхні уявлення про мовну ситуацію. Відсутність такого розуміння може спричинити неправильну інтерпретацію мотивацій клієнтів і, відповідно, неефективні стратегії взаємодії. Крім того, ігнорування зовнішніх чинників обмежує можливість формування превентивних заходів, спрямованих на зниження соціальної напруги.

5. Спрощене або викривлене бачення шляхів врегулювання мовних конфліктів – проявляється у схильності фахівців до підтримки одновимірних,

формальних або навіть обмежувальних підходів, які не враховують складності соціального явища. Зокрема, деякі респонденти орієнтуються на ігнорування проблеми, обмеження мовного різноманіття або адміністративні заборони, що свідчить про недостатнє розуміння демократичних принципів врегулювання конфліктів. Вказане не тільки не вирішує проблему, але й може посилювати соціальну напругу, оскільки не враховує інтересів різних соціальних груп. У професійному вимірі це означає, що фахівці не готові до використання комплексних і конструктивних стратегій, таких як розвиток діалогу, формування толерантності та міжкультурної взаємодії. Відсутність знань про механізми врегулювання призводить до застосування неадекватних методів роботи з клієнтами, що знижує результативність соціальної допомоги.

6. Недостатній рівень розуміння правових механізмів регулювання мовної політики – проявляється у слабкій орієнтації фахівців у нормативно-правовій базі, що регулює мовну політику в Україні. Частина респондентів не усвідомлює значення законодавства як основного інструменту врегулювання мовних відносин, надаючи перевагу неформальним або індивідуальним підходам. Це свідчить про недостатню сформованість правової культури та відсутність цілісного бачення ролі держави у регулюванні соціальних процесів. Унаслідок цього мовна політика сприймається не як системний інструмент управління, а як сукупність випадкових рішень. У професійній діяльності соціальні працівники не використовують у повному обсязі правові механізми для захисту прав клієнтів або врегулювання конфліктних ситуацій. Відсутність правових знань також обмежує їхню здатність діяти в межах законодавства та ефективно взаємодіяти з іншими інституціями. Це знижує рівень професійної компетентності та може призводити до помилок у практичній діяльності.

7. Фрагментарне уявлення про соціальні, політичні, психологічні та освітні наслідки мовних конфліктів – проявляється у тому, що фахівці соціальної сфери не формують цілісного бачення багатовимірного впливу цього явища на суспільство, обмежуючись лише окремими аспектами, такими як соціальна напруженість або політичні маніпуляції. При цьому ігнорується взаємозв'язок між різними типами наслідків, зокрема між психологічними

процесами, такими як формування стереотипів, і соціальними проявами, такими як поляризація суспільства. Така фрагментарність свідчить про недостатню сформованість системного мислення та неспроможність інтегрувати різні рівні аналізу в єдину концептуальну модель. Унаслідок цього мовні конфлікти сприймаються як локальні явища, а не як соціальні процеси з довготривалими наслідками. У професійній діяльності це призводить до обмеженої здатності прогнозувати розвиток соціальних ситуацій, оскільки фахівець не враховує всі можливі наслідки мовного чинника. Зокрема, недооцінка психологічних аспектів може призвести до ігнорування внутрішніх переживань клієнтів, тоді як недооцінка освітніх наслідків – до нерозуміння ролі навчального середовища у формуванні мовної культури. Така ситуація знижує ефективність соціальної роботи, оскільки втручання не враховує повноту контексту.

Недостатня сформованість міжкультурної чутливості – проявляється у неспроможності фахівців адекватно сприймати та інтерпретувати мовні та культурні особливості різних соціальних груп. Частина респондентів не розглядає мовну ідентичність як важливий елемент особистості, що визначає її соціальну поведінку, систему цінностей і способи комунікації. Відсутність міжкультурної чутливості також призводить до стереотипізації та упередженого ставлення до клієнтів. У практичному вимірі це означає, що соціальний працівник не завжди здатний встановити довірливий контакт із клієнтом, особливо якщо той належить до іншої мовної або культурної групи. Це може спричиняти комунікативні бар'єри та зниження ефективності допомоги. Крім того, відсутність чутливості унеможливорює врахування індивідуальних особливостей клієнта, що є базовим принципом соціальної роботи.

9. Непослідовність у врахуванні фахівцями мовної ідентичності клієнтів – проявляється у тому, що вони не завжди стабільно інтегрують мовний чинник у процес професійної взаємодії, застосовуючи його ситуативно або вибірково. У деяких випадках мовна ідентичність визнається важливою, проте в інших ситуаціях вона ігнорується або зводиться до другорядного аспекту. Така непослідовність свідчить про відсутність сформованої професійної позиції та

недостатній рівень усвідомлення значущості мови як елементу соціальної ідентичності, і внаслідок цього діяльність втрачає системність і цілісність. У практичній діяльності це призводить до того, що взаємодія з клієнтами стає менш ефективною, оскільки не враховуються їхні індивідуальні мовні потреби та особливості. Це може викликати відчуття нерозуміння або навіть дискримінації з боку клієнта, що негативно впливає на довіру до фахівця. Крім того, така непослідовність ускладнює побудову довготривалих професійних відносин.

10. Схильність до формалізованого підходу в роботі – проявляється у прагненні частини фахівців мінімізувати складні аспекти мовно-політичної проблематики, зокрема шляхом її ігнорування або формального виконання професійних обов'язків без глибокого аналізу ситуації. Така позиція може бути зумовлена як недостатнім рівнем підготовки, так і психологічною неготовністю до роботи з конфліктними темами. У результаті мовний чинник виключається з поля професійної уваги або розглядається поверхово, без урахування його впливу на соціальну ситуацію. У професійному вимірі це призводить до зниження якості соціальної допомоги, оскільки складні аспекти залишаються нерозкритими. Формалізований підхід обмежує можливість індивідуалізації роботи з клієнтом, а уникнення проблеми взагалі унеможлиблює її вирішення.

11. Недостатня готовність до організації діалогу між мовними групами – проявляється у небажанні фахівців виступати посередниками у комунікації між представниками різних мовних груп. Частина респондентів демонструє схильність до уникнення конфліктних ситуацій замість їх конструктивного вирішення через діалог. Це свідчить про недостатній рівень сформованості комунікативних компетентностей, які є необхідними для роботи в умовах соціального різноманіття. Унаслідок цього втрачається можливість зниження напруженості через взаєморозуміння. У практичній діяльності це означає, що фахівець не використовує потенціал комунікації як інструменту врегулювання конфліктів, що суттєво обмежує ефективність його роботи. Відсутність навичок організації діалогу може призводити до ескалації конфліктів або їх латентного збереження. Крім того, це знижує рівень довіри до соціальних інституцій.

12. Обмежене розуміння ролі освіти як інструменту подолання мовних суперечностей – проявляється у недооцінці потенціалу освіти як механізму формування мовної культури, толерантності та соціальної згуртованості. Частина фахівців сприймає освіту лише як формальний процес передачі знань, не враховуючи її виховної та соціалізуючої функції. Це свідчить про недостатню інтеграцію педагогічних і соціальних підходів у професійному мисленні. У професійному вимірі це призводить до того, що соціальні працівники не використовують освітні інструменти у своїй діяльності, зокрема у формуванні мовної компетентності клієнтів. Це обмежує можливості профілактики конфліктів і розвитку соціальної взаємодії. Крім того, відсутність розуміння ролі освіти знижує ефективність міжінституційної співпраці.

13. Змішування соціальних, освітніх та політичних аспектів проблеми – проявляється у неспроможності фахівців чітко розмежовувати соціальні, освітні та політичні компоненти, що призводить до спотворення загального розуміння явища. Часто ці аспекти розглядаються як взаємозамінні, що ускладнює аналіз і знижує точність інтерпретації. Така ситуація свідчить про недостатню структурованість знань і відсутність чітких аналітичних категорій. Унаслідок цього мовно-політичні процеси сприймаються як хаотичні та неструктуровані. У практичній діяльності це призводить до помилок у виборі стратегій втручання, оскільки фахівець не враховує специфіку кожного рівня проблеми. Наприклад, освітні заходи можуть застосовуватися для вирішення політичних проблем, що є неефективним, й це також ускладнює міжвідомчу взаємодію.

14. Недостатній рівень професійної відповідальності – проявляється у тому, що фахівці не завжди усвідомлюють значущість мовного чинника у своїй діяльності та його вплив на якість соціальної допомоги. Частина респондентів схильна перекладати відповідальність за вирішення мовних проблем на інші інституції або уникати її взагалі. Це свідчить про недостатній рівень професійної самосвідомості та рефлексії. Унаслідок цього мовний компонент випадає з поля професійної уваги. у практичному вимірі це призводить до зниження якості роботи з клієнтами, оскільки не враховуються важливі аспекти їх ідентичності. Це також знижує рівень довіри до соціального працівника як до

фахівця. Крім того, така позиція обмежує можливості професійного розвитку фахівців.

15. Відсутність цілісного бачення професійної діяльності – проявляється у домінуванні одновимірних підходів до розв’язання мовно-політичних проблем, що не враховують їх багатовимірний характер. Фахівці часто орієнтуються лише на окремі аспекти діяльності, ігноруючи необхідність комплексного підходу. Це свідчить про недостатній рівень інтеграції знань і вмінь у єдину професійну систему. Унаслідок цього діяльність стає фрагментарною та малоефективною. У професійній практиці це призводить до того, що соціальний працівник не здатний одночасно враховувати всі чинники, що впливають на ситуацію клієнта, і обирати оптимальні стратегії втручання. Це знижує результативність соціальної роботи та ускладнює вирішення конфліктних ситуацій. Крім того, відсутність цілісного бачення обмежує професійний розвиток соціального працівника.

Проблемні аспекти готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України узагальнено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Проблемні аспекти готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України

Проблемний аспект	Сутнісна характеристика	Вплив на професійну діяльність
Фрагментарне розуміння сутності мовно-політичних процесів	Зведення складного соціально-політичного явища до окремих (лінгвістичних, освітніх, індивідуальних) аспектів	Призводить до поверхового аналізу ситуації та неадекватного розуміння клієнта
Недостатня здатність до системного аналізу	Нездатність інтегрувати історичні, політичні, соціокультурні та інформаційні чинники	Ускладнює прогнозування ситуації та вибір ефективних стратегій втручання
Нечітке розмежування причин і наслідків	Змішування факторів виникнення конфлікту з його результатами	Обмежує можливість впливу на першопричини проблеми
Обмежене усвідомлення ролі зовнішніх факторів	Ігнорування впливу інформаційної політики та інших держав	Звужує аналітичне бачення та спотворює оцінку ситуації
Спрощене бачення шляхів врегулювання	Орієнтація на формальні, обмежувальні або неефективні підходи	Знижує результативність соціальної роботи
Недостатнє розуміння	Слабка орієнтація у законодавстві	Обмежує можливість

правових механізмів	та мовній політиці	правового захисту клієнтів
Фрагментарне уявлення про наслідки	Недооцінка комплексності соціальних, політичних, психологічних та освітніх ефектів	Ускладнює прогнозування розвитку ситуації
Недостатня міжкультурна чутливість	Низький рівень емпатії та розуміння мовної ідентичності	Призводить до комунікативних бар'єрів і зниження довіри
Непослідовність у врахуванні мовної ідентичності	Ситуативне врахування мовного чинника	Знижує ефективність взаємодії з клієнтами
Формалізований підхід	Уникнення складних тем або формальне виконання обов'язків	Призводить до неефективного вирішення проблем
Недостатня готовність до діалогу	Низький рівень комунікативних навичок	Ускладнює врегулювання конфліктів
Недооцінка ролі освіти	Нерозуміння освіти як інструменту формування мовної культури	Обмежує профілактику конфліктів
Змішування аспектів проблеми	Недостатнє розмежування соціальних, освітніх і політичних аспектів мовної війни	Призводить до помилок у професійних рішеннях
Низький рівень професійної відповідальності	Уникнення відповідальності за мовний компонент роботи	Знижує якість соціальної допомоги
Відсутність цілісного бачення діяльності	Домінування одновимірних підходів	Обмежує ефективність і професійний розвиток

Отже, рівень готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України є недостатньо сформованим і характеризується тенденцією до фрагментарності знань, а також обмеженості аналітичного мислення та неповної реалізації професійно-практичних умінь, що проявляється у спрощеному розумінні сутності мовно-політичних процесів, труднощах у системному аналізі їх причин і наслідків, недостатній орієнтації у правових та комунікативних механізмах їх врегулювання, у непослідовному врахуванні мовної ідентичності клієнтів у професійній діяльності, що в сукупності зумовлює необхідність вдосконалення підготовки фахівців.

Висновок до розділу 2

1. Проведена діагностика готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України засвідчила, що більшість опитаних демонструє середній рівень сформованості

знань і умінь, що проявляється у частковому розумінні сутності мовно-політичних процесів, їх причинно-наслідкових зв'язків та механізмів врегулювання, при цьому лише близько половини респондентів здатні адекватно інтерпретувати ключові аспекти проблеми, тоді як інша частина виявляє фрагментарність знань, схильність до спрощених пояснень та труднощі у комплексному аналізі, що в цілому свідчить про недостатній рівень підготовленості фахівців до ефективної діяльності в умовах мовно зумовлених соціальних викликів.

2. Аналіз результатів дослідження дозволив виокремити низку проблемних аспектів, які зумовлюють недостатню готовність фахівців соціальної сфери до роботи з мовно-політичними конфліктами, зокрема фрагментарність знань, недостатню здатність до аналітичного осмислення причин і наслідків мовних процесів, обмежене розуміння ролі зовнішніх чинників і правових механізмів, а також неповну сформованість міжкультурної чутливості та професійної відповідальності, що сукупності призводить до домінування формалізованих або неефективних підходів у професійній діяльності та обумовлює необхідність цілеспрямованого вдосконалення змісту підготовки фахівців.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ МОВНОЇ ВІЙНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України та її експериментальне апробування

Сучасні виклики, пов'язані з необхідністю належного врегулювання мовних конфліктів, актуалізують потребу у розробці програм підвищення готовності фахівців соціальної сфери, спрямованих на формування необхідних знань, умінь і навичок для ефективної професійної діяльності в умовах мовної напруги. Необхідність створення програми зумовлена виявленими прогалинами у професійній підготовці, а також потребою у впровадженні інноваційних підходів до навчання, які враховують сучасні соціально-політичні реалії. Важливим аспектом є також експериментальне апробування програми, що дає змогу перевірити її ефективність та доцільність використання у практиці соціальної роботи. У цьому контексті особливого значення набуває теоретичних знань із практичними навичками підготовки фахівців соціальної сфери.

Мета програми – підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України шляхом формування системного розуміння мовно-політичних процесів та розвитку професійних компетентностей у сфері врегулювання мовних конфліктів.

Завдання програми:

1. Поглибити знання фахівців щодо сутності, причин і наслідків мовно-політичних процесів в Україні.
2. Сформуванати здатність до системного аналізу мовних конфліктів та розмежування їх причин і наслідків.

3. Розвинути розуміння ролі зовнішніх, інформаційних і правових чинників у формуванні мовної ситуації.
4. Сформувати міжкультурну та мовну чутливість у професійній взаємодії з клієнтами.
5. Розвинути комунікативні навички для організації діалогу між різними мовними групами.
6. Сформувати вміння застосовувати ефективні стратегії врегулювання мовних конфліктів у соціальній роботі.
7. Підвищити рівень професійної відповідальності за врахування мовного чинника у практичній діяльності.

Запропонована програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України буде реалізована у формі соціально-психологічного тренінгу, що забезпечує активну взаємодію учасників, розвиток їх досвіду та формування практично орієнтованих компетентностей. В основі програми лежить система тренінгових занять, які поєднують теоретичні міні-блоки з практичною діяльністю, спрямованою на осмислення мовно-політичних процесів і відпрацювання ефективних моделей професійної поведінки. Зміст програми передбачає використання різноманітних інтерактивних методів, зокрема спеціально розроблених вправ, рольових та ділових ігор, моделювання проблемних ситуацій, групових дискусій і кейс-аналізу, що дає змогу учасникам не тільки засвоювати знання, а й застосовувати їх у змодельованих професійних умовах. Такий формат сприяє розвитку у фахівців аналітичного мислення, міжкультурної чутливості, комунікативних навичок, а також формуванню у них здатності до конструктивного вирішення мовно зумовлених соціальних конфліктів.

Зміст та структуру програми підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України узагальнено у табл. 3.1.

**Програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери до
розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України**

Тема заняття	Мета	Вправи і ігри
Заняття 1. Сутність мовної війни як соціально-політичного явища	Сформувати цілісне розуміння мовної війни як комплексного соціально-політичного феномену	Тренінгові ігри та вправи: «Асоціативний ряд», «Мозковий штурм», «Коло ідей», «Визнач поняття», «Дискусійна платформа»
Заняття 2. Історичні та соціокультурні передумови мовних конфліктів в Україні	Поглибити знання про історичні та соціокультурні чинники формування мовних суперечностей	Тренінгові ігри та вправи: «Історична стрічка», «Кейс-аналіз», «Робота в малих групах», «Встанови причинно-часові зв'язки», «Дебати»
Заняття 3. Причини та механізми виникнення мовних конфліктів	Розвинути здатність аналізувати причини та механізми мовних конфліктів	Тренінгові ігри та вправи: «Аналіз ситуацій», «Дерево причин», «Рольова гра», «Проблемне поле», «Групова дискусія»
Заняття 4. Інформаційний вплив і мовна політика держави	Сформувати розуміння ролі медіа та державної політики у мовних процесах	Тренінгові ігри та вправи: «Аналіз медіаконтенту», «Факт чи маніпуляція», «Дискусія», «Рольова гра», «Критичне мислення»
Заняття 5. Наслідки мовних конфліктів для суспільства і особистості	Усвідомити соціальні, психологічні та політичні наслідки мовних конфліктів	Тренінгові ігри та вправи: «Карта наслідків», «Кейс-аналіз», «Рефлексивне коло», «Ситуаційна гра», «Обговорення»
Заняття 6. Правові засади регулювання мовних відносин в Україні	Ознайомити з правовими механізмами регулювання мовної політики	Тренінгові ігри та вправи: «Правовий аналіз», «Робота з документами», «Дискусія», «Тестування», «Ситуаційні задачі»
Заняття 7. Міжкультурна чутливість у соціальній роботі	Розвинути міжкультурну та мовну чутливість фахівців	Тренінгові ігри та вправи: «Рольова гра», «Емпатійна вправа», «Зміна ролей», «Групове обговорення», «Інший погляд»
Заняття 8. Комунікативні стратегії у подоланні мовних конфліктів	Сформувати ефективні навички комунікації та діалогу	Тренінгові ігри та вправи: «Активне слухання», «Діалог у парах», «Рольова взаємодія», «Медіація», «Комунікативний тренінг»
Заняття 9. Методи врегулювання мовних конфліктів	Ознайомити з методами та технологіями врегулювання конфліктів	Тренінгові ігри та вправи: «Медіація», «Кейс-метод», «Пошук рішень», «Дискусія», «Алгоритм дій»
Заняття 10. Роль соціального працівника у розв'язанні мовної війни	Сформувати усвідомлення професійної ролі та відповідальності	Тренінгові ігри та вправи: «Самоаналіз», «Професійна ситуація», «Рольова гра», «Дискусія», «Рефлексія»

Методика реалізації програми підвищення готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України

ґрунтувалася на поєднанні діяльнісного, компетентнісного та інтерактивного підходів, що забезпечують не тільки засвоєння знань, а й формування практичних умінь і професійних компетентностей. Її основу становив принцип активного навчання, відповідно до якого учасники виступали активними суб'єктами пізнавальної та професійно орієнтованої діяльності, що сприяло глибшому осмисленню мовно-політичних процесів і формуванню здатності застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Важливим методичним принципом реалізації тренінгової програми була проблемно-орієнтована організація навчання, що передбачала використання реальних або змодельованих ситуацій, пов'язаних із мовними конфліктами, які вимагали від учасників аналізу, інтерпретації та пошуку оптимальних шляхів їх вирішення. Вказане дозволяло сформувати у фахівців здатність до системного мислення, розуміння причинно-наслідкових зв'язків і прогнозування розвитку соціальних процесів. Водночас акцент робився на міждисциплінарному характері проблеми, що передбачало інтеграцію в роботі знань із соціальної роботи, психології, політології та права.

Методика реалізації тренінгової програми передбачала широке використання інтерактивних форм роботи, зокрема групових дискусій, аналізу кейсів, рольових ігор та вправ на моделювання професійних ситуацій, що сприяло формуванню комунікативних навичок. Особлива увага приділялася вправам, спрямованим на розвиток міжкультурної та мовної чутливості, які дозволяли учасникам усвідомити значення мовної ідентичності та навчитися враховувати її у взаємодії з клієнтами. Використання таких методів і форм роботи забезпечувало емоційне залучення учасників і підвищувало ефективність засвоєння матеріалу в межах реалізації тренінгової програми.

Суттєвим компонентом методики реалізації тренінгової програми була рефлексивна діяльність учасників, яка забезпечувала осмислення отриманого досвіду, аналіз власних установок і формування професійної самосвідомості. Учасники залучалися до самоаналізу, обговорення власних труднощів і досягнень, що сприяло глибшому розумінню власної ролі у вирішенні мовно-політичних проблем. Рефлексія виступала не тільки засобом закріплення знань,

а й інструментом розвитку критичного мислення фахівців соціальної сфери та формування їх професійної відповідальності.

Методика реалізації тренінгової програми також передбачала поступове ускладнення змісту навчання – від засвоєння учасниками базових понять і категорій до аналізу складних соціальних ситуацій і відпрацювання практичних навичок. Така послідовність забезпечувала логічний перехід від теорії до практики, дозволяючи учасникам поступово формувати цілісне бачення проблеми. Крім того, застосовувався принцип варіативності, що дозволяв адаптувати зміст і форми роботи відповідно до рівня підготовки групи.

Важливим елементом методики реалізації тренінгової програми було формування навичок конструктивного діалогу та врегулювання конфліктів, що реалізовувалося через спеціально організовані комунікативні вправи, спрямовані на розвиток умінь слухати, аргументувати, враховувати позицію іншого та досягати компромісу. Вказане давало змогу учасникам відпрацьовувати поведінкові моделі, необхідні для здійснення ефективної професійної діяльності в умовах мовно-політичного напруження.

Загалом запропонована методика забезпечила комплексний вплив на формування готовності фахівців соціальної сфери, сприяючи формуванню у них цілісного розуміння мовно-політичних процесів, розвитку професійних компетентностей і підвищенню ефективності їх діяльності у сфері врегулювання мовних конфліктів(рис. 3.1).

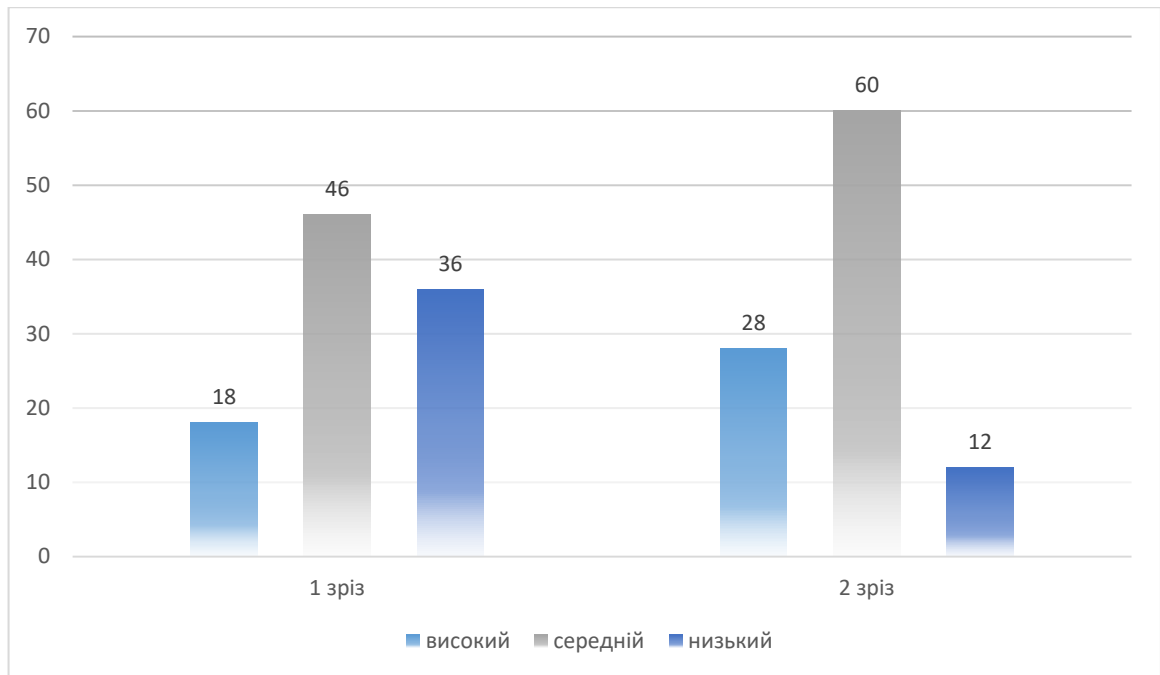

Рис. 3.1. Рівні готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, %

Зокрема, результати повторної діагностики після впровадження програми засвідчили виразну позитивну динаміку та загальне підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до розв’язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, що проявилось насамперед у більш глибокому й цілісному розумінні сутності мовно-політичних процесів, їх багатовимірного характеру та взаємозв’язку між історичними, соціокультурними, інформаційними, а також політичними чинниками. Учасники тренінгової програми продемонстрували значно вищий рівень усвідомлення складності проблеми, відмову від спрощених інтерпретацій та здатність розглядати мовні конфлікти як системне соціальне явище, що потребує комплексного підходу.

Водночас зафіксовано покращення здатності респондентів більш чітко розмежовувати причини і наслідки мовних конфліктів, адекватно визначати їх ключові детермінанти та прогнозувати можливі соціальні ефекти. Фахівці стали впевненіше орієнтуватися у ролі зовнішніх факторів, зокрема інформаційного впливу, а також продемонстрували більш усвідомлене ставлення до правових механізмів регулювання мовної політики, що свідчить про зростання рівня їхньої професійної обізнаності у сфері врегулювання мовної війни.

Позитивні зміни також відбулися у сфері комунікативно-практичної підготовки фахівців соціальної сфери, зокрема підвищився рівень міжкультурної та мовної чутливості, що проявилось у більш послідовному врахуванні мовної ідентичності клієнтів та вищої готовності до конструктивної взаємодії з представниками різних мовних груп. Учасники продемонстрували розвиток навичок діалогічної комунікації, здатність до медіації та орієнтацію на використання толерантних і партнерських стратегій у врегулюванні конфліктів, що є важливим показником професійної зрілості.

Загалом результати дослідження підтверджують ефективність розробленої програми, оскільки її впровадження сприяло не тільки зростанню рівня знань, а й формуванню цілісної професійної позиції фахівців соціальної сфери щодо мовно-політичної проблематики, розвитку їхньої аналітичної та рефлексивної компетентності, а також підвищенню готовності до практичної діяльності в умовах соціальної напруги, що дає змогу розглядати дану програму як дієвий інструмент удосконалення професійної підготовки.

Отже, результати повторної діагностики після впровадження програми засвідчили підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, що проявилось у системному розумінні сутності мовно-політичних процесів, чіткішому розмежуванні їх причин і наслідків, а також у зростанні здатності до аналізу складних соціальних ситуацій і вибору конструктивних шляхів їх врегулювання. Водночас спостерігається покращення показників міжкультурної чутливості, підвищення рівня усвідомлення ролі правових і комунікативних механізмів у подоланні мовних конфліктів, а також більш послідовне врахування мовної ідентичності клієнтів у професійній діяльності, що в сукупності свідчить про ефективність запропонованої програми та доцільність її подальшого використання у підготовці фахівців соціальної сфери.

3.2. Рекомендації фахівцям соціальної сфери щодо підвищення власної готовності до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України

Узагальнення результатів емпіричного дослідження зумовлює значну необхідність розроблення практичних рекомендацій для фахівців соціальної сфери, спрямованих на підвищення їх готовності до розв'язання мовної війни як складної соціально-політичної проблеми. Така необхідність визначається потребою трансформації наукових знань у конкретні практичні дії, що можуть бути реалізовані у професійній діяльності. Рекомендації мають враховувати як індивідуальний рівень професійного розвитку фахівців, так і організаційні умови їх діяльності, що забезпечує комплексний підхід до вирішення проблеми. У цьому контексті значення набуває формування здатності фахівців соціальної сфери до рефлексії, саморозвитку та адаптації до змінних умов довкілля, що є передумовою ефективної роботи у сфері врегулювання мовних конфліктів.

Охарактеризуємо розроблені нами рекомендації фахівцям соціальної сфери щодо підвищення власної готовності до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України.

1. Фахівцям соціальної сфери доцільно систематично поглиблювати власні знання щодо сутності мовно-політичних процесів в Україні, зокрема шляхом цілеспрямованого опрацювання сучасних наукових досліджень, аналітичних звітів і міждисциплінарних підходів, що дає змогу сформувати цілісне бачення мовної війни як складного соціально-політичного явища, обумовленого взаємодією історичних, політичних, соціокультурних та інформаційних чинників, а також сприяє подоланню фрагментарності знань і розвитку здатності інтегрувати їх у професійній діяльності, забезпечуючи більш адекватне розуміння механізмів виникнення та розвитку мовних конфліктів і підвищення ефективності соціальної роботи загалом.

2. Важливим напрямом професійного вдосконалення фахівців соціальної сфери є формування здатності до аналізу мовно-політичних конфліктів, що передбачає оволодіння методами виявлення причинно-наслідкових зв'язків, чітке розмежування внутрішніх і зовнішніх чинників, а також інтеграцію

різномірних факторів у єдину аналітичну модель, що дає змогу фахівцю не тільки фіксувати окремі прояви проблеми, а й усвідомлювати її глибинну природу, розуміти логіку розвитку мовних суперечностей, прогнозувати їх подальшу динаміку та приймати рішення, орієнтовані не на усунення поверхових симптомів, а на подолання першопричин, що забезпечує більш ефективну та науково вивірену професійну діяльність у складних соціальних умовах.

3. Доцільним є цілеспрямований розвиток критичного мислення фахівців соціальної сфери щодо інформаційних впливів, що передбачає формування здатності аналізувати зміст медіаповідомлень, виявляти маніпулятивні технології, розрізняти факти та інтерпретації, а також оцінювати вплив інформаційних потоків на формування суспільної думки і мовних установок, оскільки в умовах сучасного інформаційного простору мовні конфлікти часто підсилюються через медіа та соціальні мережі, що вимагає від фахівця соціальної сфери високого рівня інформаційної культури, здатності до незалежного мислення та вміння протистояти дезінформації, забезпечуючи більш об'єктивне розуміння соціальної реальності.

4. Фахівцям соціальної сфери необхідно підвищувати рівень правової обізнаності у сфері мовної політики, що передбачає не тільки ознайомлення з основними нормативно-правовими актами, які регулюють мовні відносини в Україні, а й глибоке розуміння принципів їх застосування у професійній діяльності, що дає змогу забезпечувати дотримання прав клієнтів, діяти у межах законодавства, уникати правових помилок та ефективно взаємодіяти з державними та громадськими інституціями, що особливо важливо в умовах підвищеної соціальної напруги та чутливості мовного питання.

5. Необхідним є розвиток у фахівців соціальної сфери міжкультурної та мовної чутливості як ключової професійної якості, що передбачає усвідомлення значущості мовної ідентичності як складової особистості, здатність до емпатійного сприйняття представників різних мовних груп, прийняття культурного різноманіття та подолання стереотипних уявлень, що дає змогу фахівцю більш адекватно інтерпретувати поведінку клієнтів, будувати

довірливі взаємини, запобігати виникненню конфліктних ситуацій і забезпечувати ефективну соціальну взаємодію в умовах багатомовного середовища.

6. Важливим аспектом професійного розвитку фахівців соціальної сфери є вдосконалення комунікативних компетентностей, що передбачає формування здатності до активного слухання, аргументованого висловлювання власної позиції, ведення конструктивного діалогу, а також уміння досягати компромісу в умовах суперечливих інтересів, що дає змогу фахівцю соціальної сфери ефективно взаємодіяти з клієнтами різних мовних груп, знижувати рівень соціальної напруги, сприяти взаєморозумінню та забезпечувати результативне вирішення конфліктних ситуацій у мовній сфері.

7. Доцільним є цілеспрямований розвиток фахівців соціальної сфери навичок організації діалогу між представниками різних мовних груп, що передбачає формування здатності фахівця виступати не тільки як учасник комунікації, але й як посередник, який здатний забезпечити конструктивний характер взаємодії, враховуючи позиції, інтереси та емоційні стани всіх сторін, що беруть участь у конфліктній ситуації, оскільки саме через діалог можливе досягнення взаєморозуміння, зниження рівня напруження та трансформація конфлікту у форму співпраці, що, у свою чергу, сприяє формуванню культури толерантного спілкування, запобіганню ескалації суперечностей та забезпечує більш ефективне вирішення мовно зумовлених соціальних проблем.

8. Важливим напрямом професійного самовдосконалення фахівців соціальної сфери є розвиток рефлексивних умінь, що передбачає здатність фахівця до аналізу власної діяльності, оцінювання ефективності застосованих стратегій, виявлення недоліків у власних професійних підходах і визначення шляхів їх подолання, що дає змогу не тільки підвищити якість прийнятих рішень, але й сформулювати установку на саморозвиток, критичне осмислення власного досвіду та адаптацію до змін у соціальному середовищі, що є особливо важливим в умовах динамічних і конфліктогенних соціально-політичних процесів.

9. Доцільним є інтегрування освітніх підходів у практичну діяльність соціального працівника, що передбачає використання просвітницьких, інформаційно-роз'яснювальних та виховних методів з метою формування у клієнтів мовної культури, підвищення рівня їхньої обізнаності щодо значення мови як соціального феномену та розвитку толерантного ставлення до мовного різноманіття, що, у свою чергу, сприяє зниженню рівня соціальної напруги, оскільки формує більш усвідомлене сприйняття мовної проблематики та забезпечує гармонізацію міжособистісних і міжгрупових відносин у суспільстві.

10. Необхідним є розвиток у фахівців соціальної сфери навичок роботи з інформацією, що передбачає здатність фахівця здійснювати системний пошук, критичний аналіз, відбір і узагальнення інформації з різних джерел, оцінюючи її достовірність, актуальність і соціальну значущість, що дає змогу формувати висновки, уникати інформаційних викривлень і приймати професійні рішення на основі перевірених даних, що є особливо важливим в умовах інформаційного перевантаження та активного поширення маніпулятивних повідомлень.

11. Доцільним є формування у фахівців соціальної сфери здатності до прогнозування розвитку мовно-політичних ситуацій, що передбачає аналіз тенденцій, виявлення закономірностей розвитку соціальних процесів і оцінку можливих наслідків тих чи інших рішень, що дає змогу фахівцю діяти на випередження, своєчасно виявляти ризики загострення конфліктів і розробляти превентивні заходи, спрямовані на стабілізацію соціальної ситуації та запобігання негативним наслідкам у мовній сфері.

12. Важливим є розвиток у фахівців соціальної сфери навичок медіації як інструменту врегулювання конфліктів, що передбачає здатність виступати нейтральною стороною, яка сприяє налагодженню комунікації між учасниками конфлікту, допомагає їм усвідомити власні інтереси та знайти взаємоприйнятні рішення, що дає змогу не тільки вирішувати конкретні конфліктні ситуації, але й формувати культуру мирного врегулювання суперечностей у суспільстві.

13. Доцільним є формування у фахівців соціальної сфери здатності до міжвідомчої взаємодії, що передбачає налагодження співпраці з освітніми установами, органами державної влади, громадськими організаціями та іншими соціальними інститутами з метою комплексного вирішення мовно-політичних проблем, що дає змогу поєднувати різні ресурси, підходи та інструменти впливу, забезпечуючи більш ефективне і системне вирішення соціальних завдань.

14. Необхідним є підвищення рівня професійної відповідальності фахівців соціальної сфери за врахування мовного чинника у соціальній роботі, що передбачає усвідомлення значущості мови як важливого елементу соціальної взаємодії, готовність системно враховувати мовні особливості клієнтів у процесі професійної діяльності, а також здатність приймати відповідальні рішення в умовах соціальної напруги, що сприяє підвищенню якості соціальної допомоги та зміцненню довіри до соціальних інституцій.

15. Важливим є формування у фахівців соціальної сфери цілісного бачення професійної діяльності у сфері розв'язання мовно-політичних конфліктів, що передбачає інтеграцію теоретичних знань, аналітичних умінь і практичних навичок у єдину систему професійної компетентності, орієнтовану на комплексне вирішення соціальних проблем, що дає змогу фахівцю ефективно діяти в умовах багатовимірних соціальних викликів, забезпечуючи високий рівень професійної діяльності та постійний розвиток власного потенціалу.

Отже, сформульовані рекомендації спрямовані на комплексне підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, забезпечуючи розвиток системного мислення, критичного аналізу інформації, міжкультурної чутливості, правової обізнаності та здатності до конструктивної взаємодії в умовах соціального напруження, що створює підґрунтя для ефективної професійної діяльності, спрямованої на врегулювання мовно зумовлених конфліктів, гармонізацію міжгрупових відносин і стабілізацію соціального середовища в сучасних умовах.

Висновок до розділу 3

1. Розроблена програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери, реалізована у форматі соціально-психологічного тренінгу, засвідчила свою ефективність у процесі експериментального апробування, оскільки її впровадження забезпечило комплексний вплив на когнітивний, аналітичний та практичний компоненти професійної підготовки, що проявилось у поглибленні розуміння сутності мовно-політичних процесів, підвищенні здатності до системного аналізу, розвитку міжкультурної чутливості та формуванні комунікативних навичок, що в сукупності сприяло зростанню рівня готовності фахівців соціальної сфери до ефективної діяльності в умовах мовно зумовлених соціальних викликів та підтвердило доцільність використання інтерактивних тренінгових технологій у професійній підготовці.

2. Запропоновані рекомендації спрямовані на розвиток професійних компетентностей фахівців соціальної сфери, зокрема здатності до глибокого осмислення мовно-політичних процесів, критичного аналізу інформаційного середовища, формування міжкультурної чутливості, вдосконалення комунікативних умінь, а також підвищення рівня правової обізнаності та професійної відповідальності, що в сукупності забезпечує можливість більш ефективного вирішення мовно зумовлених конфліктів, сприяє гармонізації соціальних відносин і створює підґрунтя для стабілізації суспільства в умовах сучасних соціально-політичних трансформацій.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено обґрунтування мовної війни як соціально-політичної проблеми України і способів її розв'язання, що дало можливість сформулювати такі висновки.

1. В результаті теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що поняття «мовна війна» трактується як багатовимірне соціально-політичне явище, яке виходить за межі суто лінгвістичного підходу і розглядається у контексті політичних, культурних, ідентифікаційних, інформаційних процесів. Визначено, що мовна війна постає не тільки як протистояння щодо використання мов, а як інструмент символічної боротьби за владу, вплив і домінування в суспільстві, що реалізується через мовну політику, освітню систему, медіапростір і повсякденну комунікацію. Проаналізовано різні підходи до розуміння цього феномену – від соціолінгвістичного до політико-комунікативного та культурологічного, що дозволило виокремити його характеристики: конфліктогенність, ідеологічну зумовленість, інструменталізацію у політичній боротьбі та тісний зв'язок із процесами національної ідентифікації. З'ясовано, що прояви мовної війни охоплюють як відкриті конфлікти, так і латентні форми напруження, що проявляються у соціальних установках, стереотипах і практиках комунікації. Узагальнення наукових підходів дозволило сформувати цілісне теоретичне бачення мовної війни як соціально-політичного феномену, що потребує комплексного аналізу та міждисциплінарного осмислення.

2. Визначено, що ефективне розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми держави зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних чинників і умов, серед яких провідне місце займають політичні, правові, соціокультурні, освітні та інформаційні складові. Встановлено, що важливими чинниками загострення мовних конфліктів є історичні передумови, політичні маніпуляції, вплив зовнішніх інформаційних факторів, а також нерівномірність мовної політики, тоді як умовами їх подолання виступають формування збалансованої державної мовної політики, забезпечення правових гарантій

мовних прав громадян, розвиток міжкультурного діалогу та підвищення рівня мовної культури населення. Обґрунтовано, що важливу роль відіграє освітній компонент, спрямований на формування толерантного ставлення до мовного різноманіття, а також інформаційна політика, орієнтована на протидію маніпуляціям і дезінформації. Доведено, що розв'язання мовної війни можливе лише за умови комплексного підходу, який передбачає узгоджені дії державних інституцій, освітніх закладів і громадянського суспільства. Таким чином, визначені чинники і умови створюють підґрунтя для ефективного врегулювання мовно-політичних конфліктів на державному рівні.

3. Результати проведеної діагностики засвідчили, що рівень готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України характеризується як переважно середній, що проявляється у наявності базових знань і загальних уявлень про мовно-політичні процеси, проте супроводжується фрагментарністю, несистемністю та недостатньою глибиною їх осмислення, що обмежує можливості адекватного розуміння складності даного соціального явища. Встановлено, що лише частина респондентів демонструє здатність до адекватного та цілісного розуміння сутності мовних конфліктів, їх причин і наслідків, тоді як значна кількість фахівців схильна до спрощених інтерпретацій, редукції проблеми до окремих її аспектів та виявляє труднощі у здійсненні системного аналізу, що свідчить про недостатній рівень сформованості аналітичного мислення. Виявлено також недостатній рівень сформованості аналітичних, комунікативних і міжкультурних компетентностей, що проявляється у невмінні ефективно враховувати мовну ідентичність клієнтів, організовувати конструктивний діалог та використовувати адекватні стратегії врегулювання конфліктів. Окрему увагу привертає факт, що частина фахівців демонструє обмежене розуміння ролі правових та інформаційних чинників у формуванні мовної ситуації, що впливає на якість їх професійної діяльності.

Аналіз отриманих результатів дав змогу виокремити низку проблемних аспектів, що зумовлюють недостатню готовність фахівців соціальної сфери до ефективного розв'язання мовно-політичних конфліктів, серед яких домінують

фрагментарність знань, відсутність системного мислення, а також труднощі у розмежуванні причин і наслідків, обмежене розуміння ролі зовнішніх чинників, недостатня сформованість міжкультурної чутливості та комунікативних умінь. Встановлено, що частина фахівців демонструє схильність до формалізованого підходу у професійній діяльності, що проявляється у небажанні заглиблюватися у складні соціально-політичні проблеми, обмеженні аналізу поверховими ознаками та орієнтації на стандартні, часто неефективні способи взаємодії з клієнтами. Також виявлено, що фахівці не завжди усвідомлюють значення мовної ідентичності як важливого чинника соціальної взаємодії, що призводить до зниження якості соціальної допомоги та виникнення додаткових комунікативних бар'єрів. Сукупність зазначених проблем свідчить про наявність суттєвих прогалин у професійній підготовці, що потребують цілеспрямованого подолання шляхом впровадження сучасних освітніх і тренінгових підходів.

4. Розроблена програма підвищення готовності фахівців соціальної сфери довела ефективність у процесі експериментального апробування. Встановлено, що після участі у програмі фахівці продемонстрували більш глибоке та системне розуміння мовно-політичних процесів, покращення здатності до аналізу причин і наслідків мовних конфліктів, а також усвідомлене ставлення до ролі правових і інформаційних чинників в цьому процесі. Крім того, зафіксовано розвиток міжкультурної чутливості, підвищення рівня комунікативних навичок, що сприяло формуванню здатності до конструктивного вирішення конфліктних ситуацій. Особливу значущість має той факт, що учасники програми стали більш послідовно враховувати мовну ідентичність клієнтів у професійній діяльності, що свідчить про підвищення рівня їхньої професійної рефлексії.

Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення рівня професійної готовності фахівців соціальної сфери через розвиток ключових компонентів їхньої компетентності, зокрема системного мислення, здатності до критичного аналізу інформації, міжкультурної чутливості, комунікативних навичок, а також правової обізнаності та професійної відповідальності. Їх реалізація

передбачає вдосконалення теоретичної підготовки й розвиток практичних умінь, необхідних для ефективного врегулювання мовно зумовлених конфліктів, що дає змогу підвищити якість соціальної допомоги та забезпечити більш адекватну взаємодію з клієнтами. Важливим є те, що рекомендації орієнтовані на формування цілісного професійного бачення проблеми, що забезпечує здатність фахівця діяти в умовах багатовимірних соціальних викликів. Крім того, їх впровадження сприяє гармонізації міжгрупових відносин, зниженню соціальної напруги та стабілізації суспільства.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні та впровадженні диференційованих програм підготовки фахівців соціальної сфери з урахуванням рівнів їх готовності до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України, а також у вивченні ефективності запропонованих міждисциплінарних підходів до врегулювання мовно-політичних конфліктів в умовах сучасних соціальних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.
2. Андрусів С. Страх перед мовою як психокомплекс сучасного українця. *Сучасність*. 1995. №7-8. С. 147-152.
3. Белей Л., Ровняк О. Зміна мовної поведінки українців унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Мовознавство*. 2023. № 5 (332). С. 3-39.
4. Василенко В. Геополітичний та національний вимір мовної ситуації в Україні. *Мовні права в сучасному світі*. Ужгород, 2013. С. 46-57.
5. Васютинський В. Самовизначення мовних спільнот в сучасній Україні: між ідеологією і мораллю. *Український центр політичного менеджменту*. 2019. №2. С. 12-19.
6. Гірняк А.Н., Гірняк Г.С. Діалогічна взаємодія учасників освітнього процесу як передумова та гарантія його ефективності. *Guarantees and protection of fundamental human rights as the integral element of integration of Ukraine on the EU : monografia zbiorowa*. Polska : Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie, 2019. Р. 105-117.
- 6а. Гірняк А.Н., Біскуп В.С. «Проста мова» як соціально-психологічний ресурс інклюзії. *Габітус*. 2023. № 52. С. 61-65.
7. Гонтар М. О. Ставлення до мов українців різного етнічного походження під час повномасштабної війни. *Українська мова*. 2024. № 2 (90). С. 51-67.
8. Демська О. Мова в оптиці війни. *Folia Philologica*. 2024. №8. С. 24-35.
9. Єрмоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд. Київ: Світогляд, 2007. 284 с.
10. Жабінець Н.В. Політичні цінності та їх втілення у процесі демократизації українського суспільства : дис. канд. політ. наук. Київ, 2016. 282 с.
11. Кресіна І. О., Явір В. А. Проблема імплементації норм міжнародного права у національне законодавство про мови. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. Київ, 2008. С. 190-204.

12. Кузнєцова Т. В. Тенденції змін у мовному ставленні та комунікативній поведінці українців під час війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75), № 2, ч. 1. С. 16-25.
13. Кулик В. В. Закордонний досвід розв'язання мовних проблем та можливість застосування його в Україні. *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. Київ, 2008. С. 299-334.
14. Кулик В. Мова і війна. *Критика*. 2024. №5–6. С. 2–14.
15. Купновицька У. Українізація під загрозою: чому молодь обирає російську мову. *Focus.ua*. 2024. 20 грудня. URL : <https://focus.ua/uk/eksklyuzivny/684825-upovilnennya-ukrajinizaciji-chomumolod-ne-govorit-derzhavnoyu-povini-ukrajini>
16. Лахтіонова К. М. Українська мова та історичні паралелі в контексті подій 2022-2023 років. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2023. № 43. С. 48-52.
17. Линник Ю. М., Хороших Н.О. Вплив російсько-української війни 2022-2024 років на мовні та музичні вподобання українців. *Scientiaestpotentia : молодіж. наук. вісн. Ін-ту іноземн. філології*. 2024. № 11. С. 43-48.
18. Лиса А. Мовний омбудсман заявив про уповільнення українізації. *Korrespondent.net*. 2024. 19 грудня. URL : <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4741519-movnyi-ombudsman-zaiavyv-proupovilnennia-ukrainizatsii>.
19. Малюга Н. Суспільні мовні процеси в ретроспекції через призму української літератури. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2009. Вип. 3. С. 93-101.
20. Мартиненко В. В. Громадянське суспільство : від політичних спекуляцій та ідеологічного туману до соціального знання і свідомого вибору. Київ : Академія, 2018. 282 с.
21. Марусик Т. Здобутки і втрати мовної політики в умовах прямої воєнної агресії та гібридної війни. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. Київ, 2019. С. 175-188.

- 22.Марусик Т. Тримай кордони української мови: чи скаже Зеленський, що був частиною «руського міра». *Україна молода*. 2024. 25 грудня. URL : <https://umoloda.kyiv.ua/number/3939/180/187180/>
- 23.Марусик Т. Українська – мова сильних. Названі найкращі ініціативи на підтримку державної мови. *Україна молода*. 2025. 4 листопада. URL : <https://umoloda.kyiv.ua/number/3984/2006/192028/>
- 24.Масенко Л. Мовна ситуація України з погляду соціолінгвістів. *Мовознавство*. 2020. № 10. С. 24–26.
- 25.Масенко Л. Мовна ситуація України. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2004. №35. URL: https://ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov_syt.htm
- 26.Масенко Л.Т. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ: Академія, 2004. 254 с.
- 27.Матвєєва Н. Р. Війна і ставлення українців до мови. *Українська мова*. 2023. №3 (87). С. 3-17.
- 28.Матковська О. А. Активні процеси в сучасному українському політичному лексиконі. *Українська мова*. 2024. № 1. С. 108-124.
- 29.Мацюк Г. Глосарій Європейської комісії як термінологічний довідник про розширення та політику східного партнерства Європейського Союзу. *Мовознавство*. 2025. № 5. С. 3-15.
- 30.Мацюк Г.П. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики. Львів, 2009. 256 с.
- 31.Медведєв О. Мовний баланс України. *Сучасність*. 2007. №9. С. 69-89.
- 32.Михальчук О. Мовно-інформаційний простір у контексті українського законодавства: соціолінгвістичні аспекти. *Мовознавство*. 2024. № 1. С. 18-29.
- 33.Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика / відп. ред. Б. М. Ажнюк. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2024. 614 с.
- 34.Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ : ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с.

- 35.МОН: Молодь дедалі краще володіє українською, але рідше користується нею в побуті. *Читомо*. 2025. URL : <https://chytomo.com/mon-molod-dedali-krashche-volodiieukrainskoiu-ale-ridshe-korystuietsia-neiu-v-pobuti/>
- 36.Моніторинг і оцінка результативності та ефективності політики у молодіжній сфері : кол. монографія / І.В. Пеша, В.С. Коляда, Н.В. Тілікіна та ін. Київ : Інститут молоді, 2023. 308 с.
- 37.Півторак Г. П. Питання мови в протистояннях релігійних конфесій в Україні. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. Київ, 2019. С. 132-139.
- 38.Підкуймуха Л. М. Українська мова в бізнесовому середовищі після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Українська мова*. 2024. № 1 (89). С. 60-76.
- 39.Плохій С. Російсько-українська війна : повернення історії. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2023. 284 с.
- 40.Показники розвитку громадянського суспільства в Україні : посібник / О. Ю. Вінніков, А. О. Красносільська, М. В. Лациба ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. Київ : Україна, 2022. 80 с.
- 41.Поліщук В., Кратюк Ю., Захарчук О. Мова війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2025. Вип. 24 (92). С. 67-70.
- 42.Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19Text>.
- 43.Ровняк О. Зміна мовної поведінки українців унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Мовознавство*. 2023. № 5. С. 3-39.
- 44.Руда О. Г. Навколомовний дискурс під час російсько-української війни. *Українська мова*. 2024. № 2 (90). С. 30-50.
- 45.Русанівський В. М. Споріднена і віддалена двомовність як об'єкт сучасної лінгвістики. *Мовознавство*. 2007. №1. С. 3-5.

46. Садова У.Я. Соціальна політика в Україні : регіональні дослідження і перспективи розвитку : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2015. 408 с.
47. Селезньов В. Мовні війни. Міф про «зіпсованість» української мови. Київ : Віват, 2016. 256 с.
48. Селігей П. Рідкісні та унікальні явища в мовах світу: чому вони цікаві не тільки типологам? *Мовознавство*. 2025. № 4. С. 19-49.
49. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. Київ : Києво-Могилянська академія, 2015. 253 с.
50. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі : монографія. Київ : Пульсари, 2013. 252 с.
51. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
52. Сіленко А. Соціальна держава : територія змін : монографія. Одеса : Вид. дім УДАС ім. О.С. Попова, 2020. 280 с.
53. Скуратівська Я. «Тільки без образ»: як варто мовою об'єднувати, а не ранити. *Укрінформ*. 2025. 11 листопада. URL : <https://ukrinform.ua/rubric-culture/4057501-tilki-bez-obraz-ak-vartomovou-obednuvati-a-ne-raniti.html>
54. Соколова С. Зміни у ставленні українців до мов на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Українська мова*. 2023. № 1 (85). С. 3-19.
55. Соколова С. О. Сучасний підхід до вивчення мовної ситуації: слов'янський досвід і українські реалії. *Українська мова*. 2024. № 2. С. 3-29.
56. Соціальна політика в Україні : реалії та перспективи оновлення : монографія / за ред. В.Г. Никифоренка. Одеса : ОНЕУ, 2021. 363 с.
57. Соціальна робота в умовах сучасних викликів : досвід і перспективи розвитку : колективна монографія / за ред. Ю. В. Палагнюк, О. Л. Файчук. Миколаїв : Ємельянов Т. В., 2022. 511 с.
58. Тараненко О. О. Державна мовна політика і контроль за станом літературної мови: досвід постсоціалістичних країн. *Мовне*

законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ. Київ, 2019. С. 50-96.

- 59.Ткаченко О.Б. Українська мова і мовне життя світу. Київ: Спалах, 2004. 120 с.
- 60.Туленков М.В. Соціальна політика в Україні : навч.-метод. посіб. Київ : ІПК ДСЗУ, 2020. 135 с.
- 61.Українська політична нація : генеза, стан, перспективи / за ред. В.С. Крисаченка. Київ : НІСД, 2013. 632 с.
- 62.Фаріон І. До проблеми явища англоварваризації української мови. *Мовознавство*. 2025. № 5. С. 36-44.
- 63.Фішман Д. Не кидайте свою мову напризволяще. Київ: Слово, 2009. 136 с.
- 64.Фурман А.В., Гірняк А.Н. Психологічне у змістовленні взаємобміну у контексті соціальної взаємодії. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2018 р. Тернопіль : Економічна думка, 2018. С. 333-336.*
- 64а. Фурман О.Є., Гірняк А.Н. Сутнісні визначення модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів в освітньому процесі. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3. С. 53-81.
- 65.Хоменко О. Російсько-українська війна як каталізатор деколонізації українців: історико-освітній вимір та ІПСО. *Проблеми гуманітар. наук : зб. наук. пр. ДДПУ ім. І. Франка. Серія : Історія*. 2025. Вип. 18. С. 171-181.
- 66.Цар І. М. Мовна поведінка київської молоді під час російсько-української війни. *Українська мова*. 2024. № 3. С. 76-89.
- 67.Шевченко Л. Конституційна норма в суспільній дискусії щодо мовних прав в Україні. *Мовні права в сучасному світі*. Ужгород, 2013. С. 58-63.
- 68.Шинкарик Ю. Безпекові виміри державної мовної політики України в контексті російсько-української війни : проблеми та перспективи. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10. С. 908-919.

- 69.Шишкін В. І. Національна мова у державотворенні. *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. Київ, 2019. С. 6-14.
- 70.Шумарова Н. Мовні права особистості: до визначення поняття. *Мовні права в сучасному світі*. Ужгород, 2013. С. 72-78.
- 71.Якісні дослідження в соціологічних практиках : навч. посіб. / за ред. Н. Костенко, Л. Скокової. Київ : Інститут соціології НАНУ, 2019. 400 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для діагностики готовності фахівців соціальної сфери до розв'язання мовної війни як соціально-політичної проблеми України

Інструкція. Вам пропонується анкета, спрямованих на визначення рівня Вашої обізнаності та професійної готовності до розуміння мовно-політичних процесів в Україні, їх причин, наслідків та можливих шляхів врегулювання в межах діяльності фахівця соціальної сфери. До кожного запитання подано чотири варіанти відповіді. Ваше завдання – уважно прочитати запитання та обрати той варіант, який, на Вашу думку, є найбільш правильним і відповідає сутності поставленого питання. Час виконання – 15–20 хвилин.

Блок 1. Розуміння сутності мовно-політичних конфліктів в Україні

1. Мовно-політичний конфлікт в Україні – це:

- А) Виключно лінгвістична (наукова) проблема
- Б) Соціально-політичне явище, пов'язане з мовою як фактором влади й ідентичності

В) Проблема викладання української мови у школі

Г) Питання особистого вибору мови кожним громадянином

2. Основною ознакою мовно-політичного конфлікту в Україні є:

- А) Наявність різних діалектів серед населення
- Б) Суперечності щодо статусу і використання різних мов у суспільному просторі

В) Відсутність належної громадянської освіти

Г) Наявність перекладів з різних мов

3. Мова в українському суспільстві виконує функцію:

А) Комунікативну

Б) Комунікативну, ідентифікаційну та політичну

В) Культурну

Г) Освітню

4. Мовне питання в Україні пов'язане передусім із:

А) Географічними особливостями

Б) Історичними, політичними та соціокультурними чинниками

В) Біологічними відмінностями народів

Г) Релігійними обрядами різних конфесій

5. Соціальне напруження в Україні на мовному ґрунті виникає тоді, коли:

А) Люди вивчають іноземні мови

Б) Порушується баланс мовних прав і статусів

В) Збільшується кількість українських шкіл

Г) Використовуються україномовні підручники

Блок 2. Причини мовно-політичних конфліктів в Україні

6. Однією з історичних причин мовних конфліктів в Україні є:

- А) Природні катаклізми
- Б) Тривала політика русифікації
- В) Кліматичні зміни
- Г) Розвиток ІТ та соцмереж

7. Політичним чинником мовного напруження в Україні є:

- А) Високий рівень урбанізації
- Б) Використання мовної тематики в політичній боротьбі
- В) Невелика кількість університетів
- Г) Невисокий рівень грамотності населення

8. Соціокультурною причиною виникнення мовних суперечностей в Україні є:

- А) Різний рівень доходів громадян
- Б) Відмінності в громадянській ідентичності населення
- В) Наявність представників різних національностей
- Г) Територіальні чинники

9. Інформаційний фактор виникнення мовних конфліктів в Україні пов'язаний із:

- А) Розвитком друкарства
- Б) Впливом медіа та пропаганди
- В) Кількістю бібліотек
- Г) Рівнем освіти населення

10. Зовнішній чинник виникнення мовних конфліктів в Україні – це:

- А) Внутрішня міграція населення
- Б) Інформаційний та політичний вплив інших держав
- В) Недосконалі освітні програми
- Г) Невисокий рівень народжуваності

Блок 3. Наслідки мовно-політичних конфліктів в Україні

11. Одним із соціальних наслідків мовних конфліктів в Україні є:

- А) Підвищення рівня доходів населення
- Б) Поляризація суспільства
- В) Збільшення кількості українських шкіл
- Г) Розвиток культурної сфери

12. Політичним наслідком мовних суперечностей в Україні може бути:

- А) Підвищення соціального напруження
- Б) Маніпуляція громадською думкою
- В) Зростання національної свідомості громадян
- Г) Розвиток науки та освіти

13. Психологічним наслідком мовних конфліктів в Україні є:

- А) Зростання соціально-психологічного напруження в суспільстві
- Б) Формування негативних стереотипів і упереджень
- В) Підвищення рівня національного самоусвідомлення
- Г) Розвиток громадянської ідентичності

14. Освітнім наслідком мовних конфліктів в Україні є:

- А) Зменшення кількості навчальних дисциплін
- Б) Ускладнення навчального процесу через мовний фактор
- В) Збільшення канікул в закладах освіти
- Г) Скорочення кількості навчальних програм з української мови

15. Для соціальної сфери мовні конфлікти в Україні означають:

- А) Відсутність соціальних проблем
- Б) Підвищення складності роботи з різними групами населення
- В) Зменшення навантаження на соціальних працівників
- Г) Спрощення комунікації з різномовними громадянами

Блок 4. Шляхи врегулювання мовно-політичних конфліктів в Україні

16. Одним із ефективних шляхів подолання мовних конфліктів в Україні є:

- А) Ігнорування цієї проблеми
- Б) Формування толерантної мовної політики
- В) Заборона іноземних мов
- Г) Скорочення іншомовної освіти

17. У соціальній роботі в Україні важливим є:

- А) Використання лише української мови
- Б) Урахування мовної ідентичності клієнта
- В) Уникнення спілкування з іншомовними клієнтами
- Г) Формалізація процесу спілкування з іншомовними клієнтами

18. Освітній шлях вирішення мовних суперечностей в Україні передбачає:

- А) Скорочення навчання українською мовою
- Б) Формування мовної культури та компетентності клієнтів
- В) Ігнорування проблеми мовних конфліктів
- Г) Виключення іноземних мов зі сфери компетентності соціального працівника

19. Комунікативний підхід до вирішення конфліктів в Україні передбачає:

- А) Уникнення діалогу між етнічними групами
- Б) Організацію діалогу між різними мовними групами
- В) Заборону обговорення цієї проблеми
- Г) Обмеження контактів з іншомовними клієнтами

20. Правовий механізм врегулювання мовних питань в Україні – це:

- А) Дозвіл на використання іноземної мови лише в побуті
- Б) Законодавче забезпечення мовної політики
- В) Усні домовленості між суб'єктами мовної політики
- Г) Пріоритет особистих переконань

Блок 5. Професійна компетентність фахівця соціальної сфери у врегулюванні мовно-політичних конфліктів в Україні

21. Фахівець соціальної сфери в Україні повинен насамперед:

- А) Уникати мовних тем
- Б) Розуміти соціальний контекст мовної проблеми
- В) Ігнорувати іншомовного клієнта

Г) Діяти відповідно до закону

22. *Важливою компетентністю соціального працівника в Україні є:*

А) Навички володіння державною мовою

Б) Міжкультурна та мовна чутливість

В) Володіння іноземною мовою

Г) Діалогічні компетентності

23. *У роботі з клієнтами соціальному працівнику слід враховувати:*

А) Лише документи

Б) Мовні особливості та ідентичність

В) Тільки вік

Г) Тільки стать

24. *Професійна помилка фахівця соціальної сфери в контексті мовних конфліктів – це:*

А) Врахування мовних особливостей клієнтів

Б) Ігнорування мовного чинника в професійній роботі

В) Індивідуальний аналіз мовної ситуації

Г) Діалогічний підхід

25. *Ефективна діяльність фахівця соціальної сфери в контексті мовних конфліктів в Україні передбачає:*

А) Формальний підхід до вирішення мовних проблем

Б) Комплексне розуміння причин, наслідків і шляхів вирішення мовних проблем

В) Уникнення складних мовних тем

Г) Активну позицію щодо відстоювання української мови

Дякуємо за щирі відповіді!